

Lapsista voi tulla Barn kan bli
kaksikielisiä tvåspråkiga
aikuisia vuxna

Neuvoja
monikielisille
perheille

MÄLARDALENS HÖGSKOLA

Finskt språk- och kulturcentrum
Suomen kielen ja kulttuurin keskus

Råd till
flerspråkiga
familjer

Barn kan bli
tvåspråkiga
vuxna

Lapsista voi tulla
kaksikielisiä
aikuisia

Jarmo Lainio

Rapporter från Finskt språk- och kulturcentrum, FinSKC, 4
Suomen kielen ja kulttuurin keskuksen raportteja, SKKK, 4

Finskt språk- och kulturcentrum
Institutionen för humaniora
Mälardalens högskola
Box 325
SE-631 05 Eskilstuna
www.mdh.se

© 2006 Jarmo Lainio / FinSKC
Översättning från svenska till finska: Kai Kangassalo
Foto, omslag och layout: Kai Kangassalo
ISSN 1652-5485
ISBN 91-975201-3-6

TACK!

Jag vill framföra mitt varma tack till Kulturfonden för Sverige och Finland för det moraliska och ekonomiska stöd vi fått för att publicera denna bok. Samtidigt vill jag passa på och tacka för att fonden också medverkat till att detta ”framtidprojekt”, om information till föräldrar om tvåspråkighetens goda sidor och som också inkluderar den rapport som Sverigefinska språknämnden publicerade 2005 om finska på svenska myndigheters hemsidor, nu kan gå mot sitt fullbordande. Jag tror och hoppas att dessa projekt kan bidra till att intresset för finskan som ett svenskt minoritetsspråk tilltar i styrka. Arbetet med att sprida kunskap om minoritetsspråk och tvåspråkighet tar dock inte slut – nu gäller det också att se till att kunskapen når sitt mål: en ökad känsla bland barn och föräldrar med finskt påbrå i Sverige för att finskan fyller viktiga funktioner inte bara i deras liv, utan också för Sverige och dess kontakter med Finland.

Ett särskilt tack går också till Anders Ljunggren för hans stöd under hela arbetet med boken, och till Kai och Raija Kangassalo som på väsentliga sätt bidragit till att boken som helhet blivit bättre och läsarvänligare än dess ursprungliga versioner.

Jag vill också tacka de barn och deras personal på Botkyrka Sverigefinska skola och Eskilstuna Sverigefinska skola (Erkki-skolan och Lill-Erkki), som varit våra utsökta fotomodeller för boken.

Slutligen vill jag tacka bröderna och musikerna Hannu och Heikki Kiviaho och deras musikaliska vänner, Aage Asikainen och Ari Haatainen, alla med koppling till Eskilstuna, som engagerat tog itu med att skapa en "tilläggsprodukt" till boken, en CD-med ett par sverigefinska sånger. Vi har en samsyn på det hela: språk kan vara en ingång till musiken, men musik kan också vara en ingång i språket. Deras CD finns med sist i boken och den ska tjäna till att ytterligare höja upplevelsen och njutningen av finska. Språkliga minnen blir bättre av musik, är också min egen erfarenhet.

Eskilstuna, 2006-05-22

Jarmo Lainio

KIITOS!

Esitän lämpimät kiitokseni Suomalais-ruotsalaiselle kulttuurirahastolle, joka on tukenut tätä kirjahanketta henkisesti ja taloudellisesti. Samalla kiitän rahastoa siitä, että se on antanut tukensa laajemmalle projektille, johon tämän kirjan lisäksi kuuluu Ruotsinsuomalaisen kielilautakunnan hanke, jossa tutkittiin, kuinka Ruotsin viranomaiset käyttävät verkkosivuillaan suomen kieltä. Kielilautakunnan raportti julkaistiin v. 2005. Uskon ja toivon, että nämä ”tulevaisuuden hankkeet” omalta osaltaan tukevat suomen kielen käyttöä Ruotsissa ja lisäävät mielenkiintoa suomen kieltä kohtaan. On kuitenkin edelleen jaettava tietoa kielistä ja kaksikielisyydestä, ennen kaikkea lapsille ja vanhemmille, joilla on ruotsinsuomalainen tausta. Heillekin pitää välittää ajatus, että suomi on sekä ruotsinsuomalaisille itselleen että koko Ruotsin yhteiskunnalle tärkeä kieli, myös siksi että yhteydet Suomeen ovat tärkeitä Ruotsille.

Eriytyiset kiitokseni esitän Anders Ljunggrenille, joka koko kirjahankkeen aikana on aktiivisesti tukenut sitä, ja Kai ja Raija Kangassalolle, jotka ovat parantaneet lopputulosta huomattavasti – ilman heidän panostaan kirja olisi huomattavasti vaikealukuisempi ja ikävämpi.

Haluan myös kiittää kaikkia niitä lapsia, jotka ovat kirjan mainioina valokuvamalleina. Kiitän myös Eskilstunan Ruotsinsuomalaisen Koulun (Erkkikoulun ja Pikku-Erkin) ja Botkyrkan Ruotsinsuomalaisen Koulun henkilökuntaa.

Lopuksi haluan kiittää Kiviahon veljeksiä, Hannua ja Heikkiä, ja heidän muusikkoystäviään Aage Asikaista ja Ari Haataista, joilla kaikilla on kytkenä Eskilstunaan, siitä että he intoa täynnä ryhtyivät tekemään kirjan kylkiäiseksi ruotsinsuomalaisten lauluja sisältävää CD-levyä. Meillä on kielestä ja musiikista yhteinen näkemys: kieli voi toimia porttina musiikkiin, ja musiikki voi johdatella kieleen. CD on kirjan lopussa, ja se vielä parantaa suomen kielen antamia elämyksiä ja siitä saatua nautintoa. Myös oman kokemuksen on, että kielelliset muistot paranevat musiikista.

Eskilstunassa, 22. 5. 2006

Jarmo Lainio

FÖRORD

Det har under årens lopp publicerats ett antal småskrifter till föräldrar och andra intresserade om vad tvåspråkighet är och vad den kan ge familjer med barn som har möjlighet att utvecklas till tvåspråkiga. Sådana broschyrer och skrifter har bl.a. getts ut i Finland för finlandssvenska barn, i Holland för frisiska barn, i Skottland för gaeliska barn, i Wales för walesiska barn, i Spanien för baskiska barn samt i Sverige för både sverigefinska och andra barn som växer upp i flerspråkig miljö. Nu finns det åter ett behov av en informationsskrift om tvåspråkiga barns och familjers möjligheter och utmaningar. Det beror både på att en del av kunskaperna om tvåspråkighet har förnyats och på att den miljö vi lever i har förändrats. Själva nyttan med och nöjet av att vara flerspråkig och mångkunnig har däremot inte förändrats, möjligen har nyttan av det bara ökat.

Den språkliga fostran av ett barn börjar redan före vaggan, innan barnet är fött. Då har föräldrarna kanske redan bestämt sig för vilket eller vilka språk man ska använda med barnet. Andra åter ser resultaten av föräldrarnas insatser långt efter det att barnet lämnat boet. Att fostra barn till tvåspråkighet är en fråga om ett val, vare sig man vill det eller inte, som har stor betydelse för barnets framtid. Tvåspråkigheten kan bli en sådan del av barnets liv som ger mycket tillbaka, både till barn och föräldrar.

Men man får också vara beredd på att det finns stunder av tvivel och protester både från barnet och från omgivningen mot att man använder ett språk som omgivningen inte förstår. Protesterna gäller dessutom oftast ett minoritetsspråk som har låg status bland majoritetsbefolkningen. Bara genom att skaffa lite kunskap om tvåspråkighet kan man fatta beslut som kan leda till större glädje och tillförsikt om barnets möjligheter och utveckling. Man kan också bemöta missförstånd om det naturliga i och nöjet med fenomenet tvåspråkighet. Och trots allt är ju en majoritet av världens befolkning två- eller flerspråkig.

Jag hoppas att denna lilla skrift ska ge dig och ditt barn valuta nu och i framtiden för den begränsade tid det tar att läsa den. Jag hoppas också att denna guide ska uppmuntra dig och ditt barn till att tillsammans ta ut färdriktningen. Ni kommer att få mycket glädje av både resan och målet.

Jarmo Lainio

ESIPUHE

Eri puolilla Eurooppaa on julkaistu lukuisia kaksikielisyysesitteitä, jotka on tarkoitettu ennen kaikkea vanhemmille. Esitteissä kerrotaan, mitä kaksikielisyys on ja miten lapsista tulee kaksikielisiä. Tällaisia julkaisuja on tehty esim. Suomessa suomenruotsalaisten, Hollannissa friisiläisten, Skotlannissa gaelinkielisten, Walesissa walesinkielisten ja Espanjassa baskinkielisten lasten kaksikielisyysdestä. Ruotsissa julkaisuja on suunnattu ruotsinsuomalaisille ja muille lapsiperheille, jotka elävät monikielisessä ympäristössä. Kaksikielisyysdestä on saatu uutta tietoa, ja kieliolot ja asenteet muuttuvat koko ajan, ja onkin syytä julkaista asioista uutta tiedotusmateriaalia. Siksi tämä kirjanen. Kaksikielisyysdestä on edelleen hyötyä – ehkä vielä enemmän kuin ennen.

Lapsen kielellinen kasvatus alkaa jo ennen syntymää. Vanhempien on päätettävä, mitä kieltä tai kieliä he tulevan lapsensa kanssa käyttävät. Päätös ei vaikuta pelkästään välittömästi, vaan sillä on lapsen kannalta suuri merkitys myös hänen aloitettua itsenäisen elämänsä. Kysymys on valinnasta, jonka vaikutukset ulottuvat kauas tulevaisuuteen. Lapsen kaksikielisyys on sekä hänelle itselleen että koko perheelle suuri rikkaus.

On kuitenkin myös varauduttava siihen, että jossain vaiheessa lapsesta saattaa tuntua vastenmieliseltä käyttää vähemmistökieltä, jota ympäristö ei ymmärrä, varsinkin jos enemmistöväestö ei arvosta tätä kieltä. Kielteinen suhtautuminen kaksikielisyyteen ja vähemmistökieliin johtuu yleensä tietämättömyydestä ja väärinkäsityksistä. Hankkimalla hiukan tietoa kaksikielisyysdestä ja siihen liittyvistä ilmiöistä vanhempien kielivalinnat helpottuvat. Kielistä ja lapsen kielellisestä kehityksestä tulee näin suurempi ilonaihe. On myös hyvä muistaa, että kaksi- ja monikielisyys on itsestäänselvää suurelleen osalle maailman väestöä.

Toivon, että tästä kirjasesta on hyötyä sinulle ja lapsellesi nyt ja tulevaisuudessa. Toivon myös, että kirja kannustaa perhettänne yhteistoimin valitsemaan sopivan menettelytavan. Matkalla ja määränpäässä koette paljon iloa.

Jarmo Lainio

INLEDNING

Av världens alla barn är en majoritet sådana att de som vuxna skulle kunna känna sig hemma i flera språk och flera kulturer. Det finns ca 7 000 språk i ca 230 länder (om man inte räknar in de olika teckenspråken). En del av dessa språks talare lever i enspråkig miljö, men enspråkighet är snarast ett undantag.

Inom några decennier kommer antalet språk i världen ändå att ha minskat drastiskt för att barnen av olika skäl inte tillåts lära sig ett av sina språk fullt ut, vilket oftast är modersmålet. Detta innebär också att en del av den mänskliga mångfalden och kunskapen försvinner. Denna utveckling beror både på negativa attityder till tvåspråkighet och på många olika faktorer som har med insikter, skolgång, arbetsliv, politik och familjemiljö att göra. Minskningen av denna mångfald gör livet fattigare på upplevelser och innehåll men minskar också vår totala kunskap.

Föräldrar som talar minoritetsspråk måste avgöra om de vill ge sina barn tillgång till föräldrarnas egen värld och historia genom att ge barnen det egna språket som gåva. Man kanske vill ge barnen möjlighet att prata med släkten och andra i närmiljön, man kanske vill att barnen ska kunna känna sig som hela och trygga individer, samt att de ska få växa med mångfaldiga kunskaper och insikter. Eller, man kanske vill att barnen ska klara sig bättre i skolan och få fler alternativ när de ska välja arbete som vuxna. Kunskaper i flera språk öppnar också världen på ett helt annat sätt, än om man bara kan ett språk.

Verkligheten ser däremot inte alltid så positiv ut för tvåspråkigheten och tvåspråkiga personer. I många samhällen, även i det svenska, finns det både negativa atti-

tyder till tvåspråkighet och praktiska problem som försvårar föräldrarnas möjligheter att ge sina barn en god start till tvåspråkig uppfostran. Det krävs ibland en ganska stark övertygelse om att man trots sådant motstånd gör rätt i att försöka ge barnen tillgång till mer än ett språk och en kultur.

Jag vill med denna skrift bidra till att stärka de föräldrar som emellanåt känner en tvekan och kanske trötthet i sin tvåspråkighetssträvan. Jag vill även ge kunskap i tvåspråkighetsfrågor åt dem som inte är insatta i dessa och som tvekar om att satsa på barnens tvåspråkighet.

Eftersom skriften riktar sig främst till familjer med minst en finskspråkig förälder, vill vi samtidigt försöka ge en bild av sverigefinnarnas tvåspråkighet. Men främst vill den bidra till att man som finsktalande förälder i Sverige lyckas med målet att skapa en trygg och långsiktig tvåspråkig utveckling för sina barn.

Längst bak i skriften finns både tidigare skrifter om två- och flerspråkighet angivna, boktips och en del nyttiga adresser samt andra hänvisningar. En liten ordlista återfinns också där.

JOHDANTO

Enemmistö maailman lapsista elää ympäristössä, jossa käytetään useita kieliä ja jossa on erilaisia kulttuureja. Maailman 230 maassa on noin 7 000 puhuttua – ja lisäksi lukuisia viittomakieliä. Vain pieni osa näiden kielten puhujista elää yksikielisessä ympäristössä, ja yksikielisyys on siis miltei pä poikkeus.

Kielet ovat kuitenkin nopeasti vähenevässä, koska lapsille ei anneta kaikkialla mahdollisuutta oppia äidinkieltään kunnolla. Tämä merkitsee myös, että osa ihmiskunnan monimuotoisuudesta ja tiedosta katoaa. Syninä ovat kielteinen suhtautuminen kaksikielisyteen, tiedon ja ymmärryksen puute ja monet koulutuksesta, työelämästä, politiikasta ja perheympäristöstä johtuvat tekijät. Kielellisen monimuotoisuuden väheneminen merkitsee, että elämä köyhtyy: sen sisältö ja kokemukset vähenevät ja tiedon määrä pienenee.

Vähemmistökielisten vanhempien on ratkaistava, haluavatko he lapsensa tutustuvan myös omaan taustaansa ja historiaansa. Lahjoittamalla lapselleen oman kielensä vanhemmat antavat hänelle myös mahdollisuuden monipuoliseen kanssakäymiseen sukulaisten ja vähemmistökielisen ympäristön kanssa. Kielen kautta lapsen turvallisuuden tunne ja itseluottamus kasvavat ja hänen tietonsa ja ymmärryksensä lisääntyvät. Kaksi- tai monikielisyys edistää myös lapsen koulumenestystä ja lisää valinnan mahdollisuuksia myöhemmin työelämässä. Usean kielen kautta maailma avartuu.

Kaksikielisten ihmisten todellisuus ei ole kuitenkaan aina ongelmaton. Monissa maissa, myös Ruotsissa, kaksikieliseen saatetaan suhtautua kielteisesti, mikä voi hankaloittaa kaksikielisyyskasvatusta. Vanhemmilta vaaditaan siis määrätietoisuutta.

Monet vanhemmat tuntevat kuitenkin ajoittain itsensä epävarmoiksi ja saattavat väsähtää, kun kaksikielisyyspyrkimyksille ilmaantuu esteitä. Kirjassa on myös yleistä tietoa kaksikielisydestä niille vanhemmille, joiden on vaikea päättää, panostavatko he lastensa kaksikielisyteen.

Kirja on suunnattu pääasiassa perheille, joissa ainakin toinen vanhemmista on suomenkielinen, ja sen takia kirjassa kuvataan juuri ruotsinsuomalaisista kaksikielisyttä. Vanhempien on tarjottava lapselleen turvallinen tie kaksikielisyteen, ja se vaatii pitkäjänteistä kasvatusta. Kirja on siis tarkoitettu kaksikielisyteen tähtäävien vanhempien tueksi.

Kirjan lopussa on luettelo aikaisemmista kaksi- ja monikielisyysjulkaisuista sekä kirja- ja osoitevihjeitä sekä aiheeseen liittyvä sanasto selityksineen.

TVÅSPRÅKIG – VEM OCH VAD ÄR DET EGENTLIGEN?

Att man vill att ens barn ska bli tvåspråkigt innebär säkert också att man har en bild av vad det innebär att vara tvåspråkig. Att försöka beskriva vad tvåspråkighet är så att alla förstår och accepterar samma bild av den är nog inte möjligt. Sådana beskrivningar eller definitioner har dessutom blivit ännu svårare i våra dagar, eftersom barn numera växer upp i miljöer där inte bara ett eller två språk används, utan kanske tre eller flera. Ofta när man talar om tvåspråkighet avser man samtidigt också flerspråkighet. Så gör jag också nedan.

Det finns alltså inte en enda ”riktig” och sann definition på vad som ska räknas som tvåspråkighet. Både bland forskare och vanliga språkbrukare finns det ganska många olika försök till att beskriva vad tvåspråkighet handlar om. I vissa fall talar man om tvåspråkiga samhällen, dvs. samhällen som har gett flera språk officiell status, dvs. språken har ett lagskyddat stöd. Det är dock inte säkert att alla talarna, kanske inte ens majoriteten av dem, talar alla eller flera av de officiella språken. Sådana fall är ju t.ex. Finland och ett annat är Schweiz. Det finns förstås en hel del människor i dessa länder som klarar av att umgås på båda eller på flera av landets språk, dvs. franska, tyska, italienska och rätoromanska i Schweiz, eller finska och svenska i Finland. Vi ska nedan inte tala så mycket mer om tvåspråkiga samhällen utan om tvåspråkiga individer.

Det kan ändå vara av intresse att veta hur forskare har tänkt när man diskuterar tvåspråkighet. Ett sätt är att utgå ifrån vilket språk som ska räknas som ens modersmål och man försöker kombinera det med åt-

minstone fyra aspekter: ursprung, kompetens, funktion (eller användning) och identifikation.

Enligt *ursprungskriteriet* är modersmålet det språk man först och ursprungligen lärt sig. Enligt detta kriterium kan man också, om man lärt sig två eller flera språk från början, ha två eller flera modersmål. Då skulle en tvåspråkig person snarast vara en som har flera språk med sig i bagaget sedan barnsben.

Enligt *kompetenskriteriet*, som tycks vara ganska vanligt förekommande, är modersmålet det som man behärskar bäst. Om man har lika hög kompetens i två språk är man tvåspråkig.

Enligt *funktionskriteriet* är modersmålet det som man kan använda i de flesta situationer. Om man använder flera språk i de flesta funktioner är man två- eller flerspråkig, eller om man använder båda språken lika mycket skulle man kunna kallas tvåspråkig.

Enligt *identitets- eller identifikationskriteriet* är modersmålet det som man lättast uttrycker känslor på och som man har ett varmt och känslomässigt förhållande till. Om man hyser samma känsla och kan uttrycka sig lika väl känslomässigt på två språk är man tvåspråkig. Man identifierar sig också med båda språken och man kanske känner sig som en infödd talare av båda.

Samma person kan under sitt levnadslopp ha flera olika modersmål och vara tvåspråkig på olika sätt. Mitt modersmål var en sydvästhinska dialekt först (ursprung) och den kunde jag också bäst tills jag var cirka

KUKA ON KAKSIKIELINEN — JA MITÄ KAKSIKIELISYYS MERKITSEE?

Jos haluaa kasvattaa lapsestaan kaksikielisen, olisi myös kasvattajan itsensä tiedostettava, mitä kaksikielisyys merkitsee. Kaksikielisyyttä voi tarkastella eri näkökulmista, ja siksi sitä ei voikaan kuvata yksiselitteisesti. Kaksikielisyyden kuvaileminen ja määrittelemine on lisäksi sikäli vaikeutunut, että monet lapset kasvavat nykyään ympäristössä, jossa käytetään kahta tai kolmea tai useampaakin kieltä. Usein kaksikielisyydellä tarkoitetaan monikielisyyttä, niin myös seuraavassa.

Kaksikielisyudesta ei siis ole “yhtä ja ainoaa” totuutta, vaan niin tutkijoilla kuin tavallisilla kielenkäyttäjillä on asiasta useanlaisia käsityksiä. Yleensä sellaista yhteiskuntaa, joissa usealla kielellä on lakisääteinen tuki, ns. virallinen asema, sanotaan kaksikieliseksi. Tämä ei kuitenkaan aina tarkoita sitä, että edes puhujien enemmistö, osaisi jokaista virallista kieltä. Tällainen tilanne on esimerkiksi Suomessa, jossa suomi ja ruotsi ovat virallisia kieliä, ja Sveitsissä, jossa virallisia kieliä ovat ranska, saksa, italia ja retoromaani. Seuraavassa ei juurikaan puhuta kaksikielisistä yhteiskunnista vaan ennen kaikkea kaksikielisistä henkilöistä.

Saattaa olla mielenkiintoista tietää, kuinka tutkijat määrittelevät kaksikielisyyden. Yksi lähtökohta on äidinkieli, siis se, mikä kieli lasketaan henkilön äidinkieleksi. Äidinkieli voidaan määritellä neljän kriteerin mukaan, henkilön alkuperän, kielen hallinnan, kielen funktion (tai käytön) ja henkilön kielellisen identiteetin perusteella.

Määriteltynä puhujan *alkuperän* mukaan äidinkielellä tarkoitetaan sitä kieltä, jonka puhuja on ensimmäiseksi oppinut. Tämän määritelmän mukaan äidinkieliä voi olla useita, mikäli henkilö on samanaikaisesti oppinut useita kieliä ensimmäisinä kielinään.

Kielen *hallinta* äidinkielen määritelmän perusteena tarkoittaa, että äidinkieli on se kieli, jonka puhuja hallitsee parhaiten. Määritelmää käytetään yleisesti, ja se merkitsee, että jos puhuja hallitsee kaksi kieltä yhtä hyvin, hänellä on kaksi äidinkieltä eli hän on kaksikielinen.

Funktiokriteerin perusteella määriteltynä äidinkieli on se kieli, jota puhuja voi käyttää eniten. Jos puhuja käyttää useita kieliä samoissa tilanteissa, hän on kaksitai monikielinen. Tai jos puhuja käyttää kahta kieltä yhtä paljon, hän on kaksikielinen.

Äidinkieli määriteltynä *kielellisen identiteetin* eli samastumiskriteerin mukaan tarkoittaa sitä kieltä, jolla puhujan on helppointa ilmaista tunteitaan ja johon hänellä on tunnepitoinen suhtautuminen. Jos puhujalla on tällaisia kieliä kaksi, hän on kaksikielinen, ja silloin hän pitää itseään kielten syntyperäisenä puhujana.

Ihmisellä voi elämänsä aikana olla useita äidinkieliä ja hän voi olla kaksikielinen monella tavalla. Minun äidinkieleni oli aluksi lounaissuomalainen murre (alkuperä), jota osasin parhaiten 7–8 vuoden ikäiseksi (hallinta). Sen jälkeen rupesin käyttämään yhä enemmän ruotsia (funktio/käyttö), koska koulussa ei suomen opetusta ollut, ja vähitellen ruotsista tuli vahvempi kieleni (hallinta). Koska sulauduin ruotsa-

7-8 år (kompetens). Sen började jag använda svenska alltmer, finskan fick jag inte lära mig genom skolan och därmed använde jag den allt mindre (funktion/användning). Så småningom blev svenskan mitt starkare språk (kompetens). Genom assimilationens verkan började jag också känna mig främmande för finskan och identifierade mig alltmer med svenskan, som då gav mig de känslomässiga uttrycken jag behövde för de flesta behov. Som ung student började jag intressera mig alltmer för finskan igen och studerade den som vuxen. Jag återvann en allt säkrare känsla för språket och också en djupare känslomässig relation till finskan. Allra djupast sitter nog känslan för min sydvästhfinska dialekt, som jag trots detta numera behärskar dåligt. Jag identifierar mig numera med både svenska och finska (identifikation). Jag klarar mig i de flesta situationer på båda språken (kompetens och funktion). Det gör jag numera också med engelskan och därmed skulle jag kunna säga att jag är trespråkig (funktion).

Många människor har liknande språkhistorier att berätta och många kan också acceptera att man haft flera modersmål och identifierat sig med dem på olika sätt. För en del verkar det dock vara svårt att acceptera sådana variationer.

En annan utgångspunkt för tvåspråkighetsdefinitionerna kan vara fyra aspekter på kompetens. Man kan försöka jämföra hur man kan läsa, skriva, tala och förstå på sina språk. Man får då ofta en uppdelning som i mångas fall visar att man är bättre på ett språk på vissa saker än på det andra språket. En sådan person, för övrigt, som är lika bra på båda språken, kallas emellanåt för en balanserat (eller funktionellt) tvåspråkig person. Det innebär ändå inte

automatiskt att personen behärskar båda språken lika bra som en enspråkig talare behärskar sitt modersmål. En tvåspråkig person är egentligen ganska sällan s.a.s. dubbelt enspråkig. Det mest naturliga är också att man på ett eller flera av ens språk har drag som visar att man kan andra språk. Man kanske kan flera ord inom ett livs-område på ett språk än på ett annat. Finsktalande som växer upp i Sverige kan ofta vara bäst på svenska på det ordförråd som berör samhället och som man till stor del lärt sig i skolan. Under lång tid kunde jag själv ord som rör fiske bättre på finska än på svenska, genom att jag tillbringade en del av somrarna som ung i Nystads (Uusi-kaupunki) skärgård.

Uppdelningen enligt färdigheter har ibland använts för att skilja på det som tidigare kallades för aktiv och passiv språkförmåga. Man anser dock idag att all språklig kommunikation är mer eller mindre aktiv. För aktiv språkförmåga har man börjat använda begreppet produktiv och för passiv språkbehärskning begreppet receptiv språkbehärskning. Ibland vill man se de olika färdigheterna uppdelade enligt nedanstående modell:

	Muntligt	Skriftligt
Produktivt	tala	skriva
Receptivt	förstå	läsa

De produktiva färdigheterna är mer krävande att lära sig. De är dessutom ofta de färdigheter som man först förlorar, när man under en längre tid slutar använda språket regelbundet.

Eftersom det inte alltid är självklart vad begreppet modersmål står för har man bland forskare alltmer börjat tala om förstaspråket (som ett ord), dvs. det språk som man lär sig först. Lär man sig två eller

laisuuteen, aloin myös tuntea suomen kiel-
 len vieraaksi ja pitää ruotsin kieltä äidinkie-
 lenäni, sillä pystyin ilmaisemaan tunteeni
 useimmissa tilanteissa paremmin ruotsiksi.
 Lukion jälkeen suomen kieli alkoi kuiten-
 kin uudestaan kiinnostaa, ja myöhemmin
 aikuisena myös opiskelin sitä. Sain vähitel-
 len takaisin kielellisen itsevarmuuteni ja
 myös tunnepitoinen suhtautumiseni suo-
 men kieleen syveni. Lounaissuomalainen
 murre on minulle edelleen läheisin, vaikka
 en sitä nykyään kovin hyvin hallitsekaan.
 Samastun nykyään sekä ruotsiin että suo-
 meen (identifikaatio). Selviän kummallakin
 kielellä useimmissa tilanteissa (hallinta ja
 funktio). Nykyään hallitsen myös englan-
 nin, joten voin sanoa olevani kolmikielinen
 (funktio).

Monet muut ihmiset voivat kertoa
 samantapaisia tarinoita omasta kielellisestä
 kehityksestään. Monilla on ollut useita
 äidinkieliä, ja he ovat identifioituneet niihin
 eri tavoin. Tosin kaikki eivät kuitenkaan
 useamman äidinkielen ajattelutapaa hyväk-
 sy.

Kaksikielisyyden voi määritellä myös
kielen hallinnan eli kielellisen kompetens-
sin mukaan. Kielen hallintaa voi tarkastella
 neljältä eri kannalta sen mukaan, kuinka
 hyvin henkilö lukee, kirjoittaa, puhuu ja
ymmärtää kieliään. Kaksikielinen hallitsee
 yleensä jotkut asiat jollakin kielellä parem-
 min kuin toisella. Jos henkilö hallitsee mo-
 lemmat kielensä kaikissa suhteissa yhtä
 hyvin, häntä sanotaan tasapainoisesti kaksi-
kieliseksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että
 kaikki kaksikieliset hallitsisivat molemmat
 kielensä yhtä hyvin kuin yksikielinen hallit-
 see äidinkiellensä. Kaksikielinen henkilö on
 oikeastaan sangen harvoin ns. kaksinkertai-
 sesti yksikielinen. On myös luonnollista,

että kaksikielisen henkilön kulloinkin
 käyttämässä kielessä on vaikutteita hänen
 toisesta kielestään. Todennäköistä on myös,
 että kaksikielisellä on eroja sellaisten sanas-
 tojen hallinnassa, jotka liittyvät eri elämän-
 tilanteisiin. Ruotsissa kasvaneella kaksi-
 kielisellä on yleensä parempi ruotsinkie-
 lisen sanavarasto asioista, jotka liittyvät
 ruotsalaiseen yhteiskuntaan ja jotka on
 opittu koulussa. Omalta osaltani osasin
 pitkään kalastukseen liittyvät sanat parem-
 min suomeksi kuin ruotsiksi, koska vietin
 nuorena useita kesiä Uudenkaupungin saa-
 ristossa.

Kielitaidossa erotettiin aikaisemmin
aktiivinen ja passiivinen kielitaito, mutta
 nykyään kielellisen kommunikoinnin kat-
 sotaan aina olevan enemmän tai vähemmän
 aktiivista. Aktiivista kielitaitoa kutsutaan
 nykyään produktiiviseksi ja passiivista
reseptiiviseksi kielenhallinnaksi. Nämä
 valmiudet jaetaan seuraavan kaavion
 mukaisesti:

	Suullinen	Kirjallinen
Produktiivinen	puhuminen	kirjoittaminen
Reseptiivinen	ymmärtäminen	lukeminen

Produktiiviset valmiudet ovat vaikeam-
 pia oppia. Lisäksi ne heikkenevät ensim-
 mäiseksi, jos kieltä ei pitkään aikaan käyte-
 tä säännöllisesti.

Äidinkieli-käsitteen sijasta tutkimuk-
 sessa on ruvettu käyttämään termiä ensi-
 kieli, jolla tarkoitetaan sitä kieltä, jonka
 henkilö oppii ensimmäiseksi. Jos henkilö
 oppii useita kieliä ensimmäisinä kielinään
 samanaikaisesti, hänellä on useita ensim-
 mäisiä kieliä. Tästä käytetään nimitystä
simultaaninen eli samanaikainen kaksikie-
lisiys.

Siitä kielestä, jonka henkilö oppii myö-
 hemmin, voidaan käyttää nimitystä toinen

flera språk parallellt från första början kallas det ibland för simultan/samtidig tvåspråkighet och då har man ha två första-språk.

Det andra språket man lär sig, liksom flera språk som man lär sig senare, kan man kalla för andraspråk (som ett ord). Som ett kriterium för att kalla ett språk ett andraspråk brukar man dessutom ha att man lär sig det i språkets naturliga miljö, av vänner och bekanta, dvs. genom att helt enkelt befinna sig i språkmiljön. Om man däremot lär sig ett språk nästan uteslutande genom skolan och undervisning, kallar man detta ofta för ett främmande språk. Ett språk som man lär sig i dess användningsmiljö kallar man också ett naturligt eller informellt inlärt språk. Ett språk som man lär sig genom undervisning, kallas ibland för ett formellt inlärt språk. Gränserna mellan dessa kategorier är ofta inte så klara utan man lär sig delar av ett språk naturligt i skolmiljön också, liksom man lär sig formella aspekter av språk utanför en undervisningsmiljö. Ett typexempel på att gränserna är oklara är engelskans situation idag i Sverige och Finland. Barn i minoritetsmiljö som inte lärt sig sina föräldrars modersmål från första början, kan också komma att befinna sig i en liknande situation när de vill lära sig språket t.ex. under senare delen av skolåldern.

Man vill ändå skilja på i vilken miljö och i vilken ordning man lärt sig språken. Man lär sig lite olika saker och på olika sätt, beroende just på om man lär sig flera språk från späda ålder eller om man lär sig dem senare och genom medveten och teoretisk utlärninng och inlärninng.

Att man inte lär sig båda språken från första början brukar numera inte antas ha en avgörande roll för om man ska kallas tvåspråkig eller inte. Man kan alltså bli

tvåspråkig även i vuxen ålder. Även personer som på ett eller annat sätt har lärt sig att fungera i alldagliga situationer på flera språk, t.ex. sådana som lärt sig engelska till en hög nivå genom skola, media, besök, läsning och lyssnande osv., brukar räknas som tvåspråkiga. Det gäller även sverigesvenska i vuxen ålder. Enkelt uttryckt kan man säga att man numera tenderar att acceptera mindre strikta krav på infödd kompetens för att kalla någon tvåspråkig än man traditionellt har gjort.

SPRÅKLIG SOCIALISERING

Att kunna ett språk är så mycket mer än behärskning av språket som sådant. Man måste också veta hur man ska använda icke-språkliga eller icke-verbala signaler enligt de normer som betraktas som normala i den aktuella kulturen. Den första språkliga socialiseringen (den primära socialiseringen) sker i närmiljön, bland familj, släkt och bekanta. En senare, mer samhällsanpassad socialisering (den sekundära socialiseringen) sker bl.a. genom förskola, skola och i arbetslivet.

Man lär sig utöver språket som sådant också hur man som talare ska anpassa sig till andra talare i olika situationer, som blir alltmer omväxlande ju äldre man blir. Till en början kan det handla om hur fort man talar, hur man avbryter eller talar samtidigt som andra, hur man skrattar och vilka funktioner skratt har (skratt uttrycker inte alltid humor), hur man ska använda ögonkontakt, eller bara hur nära man ska stå varandra när man samtalar med en annan person. En hel del av detta kan man kalla

kieli. Jotta kieltä voi kutsua toiseksi kieleksi, kieli on opittava kyseisen kielen luonnollisessa miljöössä, siis esimerkiksi ystäviltä ja tuttavilta. Kielestä, jonka henkilö oppii kielen käyttöympäristössä, käytetään myös nimitystä luonnollisesti tai epämuodollisesti opittu kieli. Jos taas kielen oppii pelkästään opiskelemalla, kielestä käytetään nimitystä vieras kieli. Tällaista opetuksen kautta opittua kieltä sanotaan myös muodollisesti opituksi kieleksi. Kielijaottelun rajat ovat kuitenkin usein epäselvät. Kieltä voi oppia myös luonnollisesti opiskelun yhteydessä koulussa, ja toisaalta kielen muodollisia seikkoja voi oppia opetuksen ulkopuolella. Tyypillinen esimerkki rajojen epäselvyydestä on englannin kielen asema Ruotsissa ja Suomessa. Englantia lapsi oppii tiedotusvälineistä, musiikista jne. ja myöhemmin oppiaineena koulussa. Vähemmistöympäristössä elävä lapsi, joka ei ole pienenä oppinut vanhempiensa äidinkieltä kunnolla, saattaa myöhemmin kouluikäisenä haluta oppia sen, jolloin tilanne muistuttaa vieraan kielen oppimista.

Sillä missä ympäristössä ja missä järjestyksessä oppii kieliä, on suuri merkitys kielen oppimisen kannalta. Oppiminen on erilaista, jos oppii kielen lapsena verrattuna siihen, että oppii kielen myöhemmin opiskelemalla sitä tietoisesti ja teoreettisesti.

Kaksikielisyyden kannalta ei nykyään pidetä oleellisena sitä, onko molemmat kielet omaksuttu jo lapsena, vaan kaksikieliseksi voi tulla myös aikuisena. Kaksikielisenä voidaan pitää sellaista henkilöä, joka käyttää kahta eri kieltä arkielämässään, riippumatta siitä, miten toinen kieli on hankittu, esim. henkilöä joka on oppinut englannin koulun, tiedotusvälineiden, ulkomailla oleskelun, lukemisen tai kuuntelun avulla. Tämä koskee myös sellaisia

ruotsinsuomalaisia, jotka ovat oppineet ruotsin vasta aikuisiässä. Syntyperäiselle kielen hallinnalle eli natiivikompetenssille ja kaksikielisyydelle tunnutaan nykyään asetettavan pienemmät vaatimukset kuin aikaisemmin.

KIELELLINEN SOSIAALISTUMINEN

Kielen osaaminen sisältää paljon enemmän kuin itse kielen hallinnan. Kielen käyttäjän on myös tiedettävä, kuinka kyseisessä kulttuurissa normaalina pidettyjä ei-kielellisiä eli ei-verbaalisia signaaleja käytetään. Aluksi lapsen kielellinen sosiaalistuminen (primaari sosiaalistuminen) tapahtuu lähiympäristössä, perheessä, sukulaisten ja tuttavien parissa, ja myöhemmin kielellinen sosiaalistuminen (sekundaari sosiaalistuminen) tapahtuu esimerkiksi päiväkodissa, koulussa ja työelämässä.

Kielen lisäksi on opittava mukautumaan muihin puhujiin eri tilanteissa. Puhujan iän karttuessa mukautumisvaatimukset kasvavat ja monipuolistuvat. Aluksi henkilö oppii esimerkiksi, kuinka nopeasti voi puhua, kuinka toisen puhujan voi keskeyttää tai voiko puhua samanaikaisesti, kuinka nauretaan ja mikä merkitys naurulla on (nauru ei ilmennä aina huumoria), miten katsekontaktia käytetään tai vain millainen etäisyys puhekuppaniin tulee olla. On siis opittava kielen pragmaattinen käyttö. On puhujalle edullista, jos hänellä on mahdollisuus käyttää kieltä ja hioa sen pragmaattisia hienouksia yhtäjaksoisesti ja monenlaisissa tilanteissa. Kielen sosiaalisten ja kulttuuristen piirteiden kuvaaminen on vaikeaa sääntöjen avulla, minkä vuoksi

språkets pragmatiska sida. Det tycks underlätta mycket om man har möjlighet att kontinuerligt och mångsidigt växa in i sättet att använda språk och dess pragmatiska finesser. Eftersom denna typ av sociala eller kulturella drag i språket är svårare att beskriva med tydliga regler, kan de också vara svårare att lära sig aktivt senare i livet.

Om man uppnår en så pass hög nivå av kulturellt beteende att man smälter in och att ens beteende i sig inte leder till ofrivilliga “kulturkrockar”, kan man betrakta sig som bikulturell.

Ett samhälle som accepterar och främjar den parallella existensen av olika typer av kulturella förhållningssätt, kan man kalla mångkulturellt.

TVÅSPRÅKIGHET GENOM LIVET

Det man behöver lära sig om och på språk är inte färdiginlärt när man är liten. Man lär sig i och för sig mycket under de första åren, men det dröjer ändå ett år och längre innan ett barn ens kan producera mer än ettords-meningar. Efter det är inläringen av både grammatik och ord mycket snabb, under de första åren. Barn lär sig i vissa skeden tiotals nya ord om dagen. Man brukar säga att man som barn lär sig språkets grundläggande mönster eller grammatik, ungefär tills man är 4–5 år. Barnet är mer fullfjädrat, men inte på långa vägar färdigt med utvecklingen när det börjar grundskolan (6–7 års ålder). Det har då förmodligen också lärt sig ett basordförråd på uppemot ca 8 000 – 10 000 ord (detta gäller svenska; ordmängden

varierar efter hur språk är uppbyggda, vilket innebär att antalet ord som finska barn kan i samma ålder antagligen är något mindre). Om man betraktar detta som en sorts bas för språkbehärsknigen, kan man tala om att en utbyggnad tar vid efter det. Detta innebär att man lär sig annat senare, bl.a. utökar man sitt ordförråd, man lär sig nya stilar och man lär sig hur man ska bete sig i olika situationer, som alltmer fjärrar sig från hemtam och nära miljö. Man närmar sig s.a.s. mer det offentliga livet. Samtidigt ökar skriftens vikt – den blir allt viktigare att behärska, och också detta på ett allt mångsidigare sätt.

I princip kan man säga att denna utbyggnad sedan pågår resten av livet. För ett barn som lär sig båda språken från början får man med båda språkens bas samtidigt, och man bygger på senare med utbyggnaden. För ett barn som lär sig ett andraspråk senare, måste en motsvarande bas först byggas upp, för att man sedan ska kunna utveckla även andraspråket vidare. Då hamnar språken lätt i otakt, och de utvecklas inte helt parallellt. Det innebär också att dessa barn lär sig ett språk mer genom det andra språket. I denna process är det viktigt att man samtidigt som man lär sig andraspråket alltmer mångsidigt, inte släpper förstaspråket och dess utbyggnad. Det handlar även för det om att fortsätta utveckla det till högre nivåer.

Det är alltså viktigt att barnet hela tiden får höra även det språket som har en svagare position i samhället och kanske också inom familjen, vilket ofta är det som har minoritetsstatus och som ofta är barnets modersmål eller förstaspråk. En princip som visat sig fungera väl i många familjer är att om man har två olika språk i familjen så väljer föräldrarna att använda var sitt språk, normalt det egna modersmålet.

näiden piirteiden oppiminen on vaikeampaa henkilön ollessa vanhempi.

Jos omaksuu kulttuurissa vaadittavan käyttäytymisen niin hyvin, että sulautuu kyseiseen kulttuuriin ja ettei käyttäytymisestä koidu tahattomia “kulttuurin törmäyksiä”, voi pitää itseään kaksikulttuurisena. Yhteiskuntaa, jossa hyväksytään rinnakkaisten kulttuuristen suhtautumistapojen olemassaolo ja edistetään niitä, voi sanoa monikulttuuriseksi.

KAKSIKIELISYYS KAUTTA ELÄMÄN

Koko kieltä ei opita pienenä. Ensimmäisten ikävuosiensa aikana lapsi oppii sinänsä paljonkin, mutta kestää ainakin vuoden, ennen kuin hän pystyy tuottamaan pitempiä kuin yksisanaisia lauseita. Seuraavien vuosien aikana sekä kieliopin että uusien sanojen oppiminen käy nopeaan. Parhaimmillaan sanasto karttuu kymmenien sanojen päivävauhtia. On tapana sanoa, että lapsi oppii kielen perusteet 4–5 vuoden ikään mennessä. Koulun alkaessa, 6–7 vuoden iässä, lapsi on jo aikamoinen kielitaituri, mutta kieli ei ole silti vielä kehittynyt läheskään valmiiksi. Lapsella on silloin perussanavarasto, ja hän hallitsee jo useita tuhansia sanoja. Jos tätä pidetään kielenhallinnan perustana, seuraava vaihe on kielenhallinnan laajentaminen. Lapsen on opittava vielä paljon muuta, mm. sanavarasto laajentuu, kehittyä erilaisia puhetyylejä ja lapsi omaksuu kodin ja lähiympäristön ulkopuolisissa tilanteissa käyttäytymismalleja. Toisin sanoen lapsi alkaa sopeutua julkiseen elämään. Samanaikaisesti kirjoite-

tun kielen merkitys kasvaa, ja lapsen kirjoittama kieli monipuolistuu entisestään.

Kielen laajentumisvaiheen voi siis sanoa jatkuvan koko elämän. Lapsi, joka oppii kahta kieltä ensikielinsä, omaksuu molempien kielten perusteet samaan aikaan ja vahvistaa näiden kielten taitojaan sitten laajentamalla niitä. Lapsen, joka oppii toisen kielen myöhemmin, on ensin luotava ensimmäisen kielensä perusta, jotta myös toisen kielen kehitys jatkuisi. Tässä vaiheessa kielet voivat kehittyä eri tavoin, minkä takia lapsi saattaa oppia toista kieltä paljolti ensimmäisen kielen kautta. Sen vuoksi on tärkeää, että sitä mukaa kuin lapsi oppii toista kieltään yhä monipuolisemmasti, ensimmäistä kieltä ei jätetä oman onnensa nojaan, vaan että myös sen taito pääsee kehittymään korkeatasoiseksi.

On siis tärkeää, että lapsi koko ajan kuulee myös sitä kieltä, jolla on heikompi asema yhteiskunnassa ja ehkä myös perheessä. Monestihan tämä kieli on juuri lapsen äidinkieli tai ensimmäinen kieli – ja monesti tämä kieli on vähemmistökieli. Monissa perheissä, joissa vanhemmilla on eri äidinkielet, on hyväksi todettu menetelmä, että kumpikin vanhemmista käyttää lapsen kanssa omaa äidinkieltään. Kielenkäytön johdonmukaisuus on hyvin tärkeää. Yleensä suositellaan periaatetta “yksi henkilö – yksi kieli”. Tämä merkitsee, että vanhemmat eivät vaihtelee kielestä toiseen lapsen kanssa puhuessaan ja että vanhemmat puhuvat äidinkieltään lapsensa kanssa myös sellaisissa tilanteissa, joissa ympäristö ei käytännössä tue tai jopa pitää sitä sopimattomana. Vanhempien on siis oltava itsepäisiä ja moraalisesti vahvoja, mutta näin menettelemällä saadaan parhaat tulokset.

Konsekvens i användandet har visat sig vara en mycket viktig faktor. Man brukar alltså rekommendera *en förälder – ett språk* som princip, men också att detta ska ske konsekvent. Det innebär att föräldern även i de situationer då omgivningen inte stöder det eller kanske rentav visar missnöje med det, använder språket med barnet. Detta kräver både envishet och viss moralisk styrka, men det anses vara den strategi som ger bäst resultat på sikt.

Attityder och talvägran

Barn är mycket känsliga för omgivningens, framför allt för andra barns åsikter om hur de betar sig och för vilket språk de använder. En avvisande eller oförstående attityd till användningen av ett minoritetsspråk kan lätt leda till att barnet börjar skämmas för det språket. Det kan i vissa fall leda till tillfällig eller långvarig talvägran på det aktuella språket, särskilt när föräldrarna också talar och förstår majoritetsspråket. I många fall kan det leda till slitningar mellan å ena sidan föräldrarna, som vill fortsätta använda minoritetsspråket

och å andra sidan barnet, som inte i onödan vill utsätta sig för negativa kommentarer från omgivningen. Barnet påverkas alltså direkt av en negativt inställd omgivning. Föräldrarna ska ändå inte ge upp. Barnet ska också återkommande ges möjligheter att vistas i en miljö där det ”avvikande” språket är ”normalt” eller helt nödvändigt, t.ex. vid besök hos släktingar.

Om föräldrarna ger vika och börjar använda majoritetsspråket blir det ofta mycket svårt att motivera barnet till att använda modersmålet överhuvudtaget. Det blir också svårt att ändra tillbaka till användning av modersmålet senare.

Språkinläring, språkutveckling och språkliga repertoarer

Språkinläringen tar inte slut när man börjar skolan. Hela skoltiden lär sig barn och ungdomar ett mer avancerat ”vuxenspråk”, för nya och speciella behov. De behöver lära sig läsa och skriva samt skapa längre och mer komplicerade texter. De behöver också lära sig att använda mer krävande språk muntligt, t.ex. berätta en historia, hålla ett föredrag eller sammanfatta det man hört för andra.

En viktig detalj i språkinläringen är att man lär sig språk på andra sätt när man blir äldre. Man lär sig vissa saker som liten genom att delvis imitera omgivningen, men detta blir allt mindre viktigt ju äldre man blir och ju mer avancerat språk man ska lära sig. Valet av språk för skolgången blir därför viktigt för båda eller alla språken och för hur bra man lär sig sina språk.

Man lär sig också allt bättre att anpassa sig till olika situationer ju äldre man blir. Man utvecklar helt enkelt olika stilar, som

Asenteet ja puhumasta kieltäytyminen

Lapset ovat herkkiä reagoimaan siihen miten ympäristö, varsinkin muut lapset suhtautuvat käyttäytymiseen ja kielenkäyttöön. Torjuva tai ymmärtämätön asenne vähemmistökielen käyttöön voi saada vähemmistökielisen lapsen häpeämään kieltään. Joskus lapsi saattaa tilapäisesti tai pitkänkin aikaa kieltäytyä puhumasta vähemmistökieltä, varsinkin jos vanhemmat ymmärtävät ja puhuvat myös enemmistökieltä. Asiasta voi tulla ongelma vanhempien kesken ja myös vanhempien ja lapsen välillä. Tällaisessa tilanteessa ei kuitenkaan pidä antaa periksi. Lapselle on annettava tilaisuus olla myös ympäristössä, jossa “poikkeavan” kielen käyttö on “normaalia” tai välttämätöntä ja jossa myös muut lapset puhuvat tätä kieltä. Voi vaikkapa seurustella paljon vähemmistötuttavien, sukulaisten ja ystävien kanssa.

Jos vanhemmat antavat periksi ja alkavat käyttää lapsensa kanssa enemmistökieltä, on hyvin vaikea myöhemminkään perustella, miksi lapsen pitäisi ruveta uudelleen käyttämään vähemmistökieltä.

Kielen oppiminen, kielen kehitys ja kielelliset repertoaarit

Kielen oppiminen ei lopu siihen, kun koulu alkaa. Lapsi ja nuori oppii koko kouluajan yhä kehittyneempää ja erikoistuneempaa “aikuiskieltä” uusiin erityistarpeisiin. Hänen on opittava lukemaan ja kirjoittamaan sekä luomaan omia yhä monimutkaisempia tekstejä. Hänen täytyy myös oppia suullisesti käyttämään vaativampaa kieltä, esimerkiksi kertomaan tarinoita, pitämään

esitelmiä ja tiivistämään muilta kuultua.

Vanhempana kielen oppiminen tapahtuu eri tavalla kuin lapsena, jolloin oppiminen on osittain ympäristön matkimista. Iän mukana, yhä vaativampaa kieltä opittaessa matkimisen merkitys vähenee. Koulukielen valinta on tärkeä, sillä se ratkaisee, kuinka hyvät mahdollisuudet koululaisella on oppia molempia kieliään.

Mitä vanhemmaksi tulee, sitä paremmin on opittava myös sopeutumaan erilaisiin tilanteisiin. On yksinkertaisesti opittava ympäristön erilaisia odotuksia vastaavia tyylejä. Käytännössä tämä merkitsee, että on omaksuttava laaja kielellinen repertoari. Pieneen lapsen kohdistuvat tyylivaatimukset ovat erilaisia. Lapsen sallitaan poiketa odotuksista, mutta aikuisen täytyy pystyä käyttämään erilaisia tyylejä.

Kielen kehitys jatkuu oikeastaan koko elämän, ja myös aikuiset voivat olla kielellisesti luovia ja oppia uusia kieliä. Uuden kielen oppiminen aikuisena on tosin yleensä hankalampaa kuin lapsena. Aikuisena oppimista “häiritsevät” muut velvolli-

motsvarar de förväntningar om olika personer, situationer och mål med samtal ställer upp. Det innebär att man tillägnar sig en allt bredare språklig repertoar. Kraven på olika stilar är annorlunda för små barn, som ännu tillåts en högre grad av avvikelser från sådana förväntningar, än för vuxna, som måste kunna använda olika stilar.

Egentligen pågår ens språkutveckling hela livet och även vuxna kan vara språkligt kreativa och lära sig nya språk väl. För de flesta vuxna är det ändå förenat med klart större ansträngningar jämfört med när man är yngre. En orsak är att barn rent praktiskt har mer tid över för inläring av språket. Barn jobbar så att säga på heltid med språkinläring och språkutbyggnad.

För ett barn med flera språk innebär det en utmaning att lära sig lika mycket eller samma saker på flera språk. I den naturliga språkmiljön, om båda språken används dagligen, leder detta heller inte till stora problem. Det är först när barnet når förskole- och skolåldern som det brukar ske en uppdelning i språkliga förmågor. Alltför ofta blir samhällets majoritetsspråk barnets enda skolspråk.

Det finns dock ingen begränsning för barn att lära sig flera språk till samma nivå, om språken ges samma möjligheter att bli använda och hörda i mångsidiga situationer och under lång tid. De lär sig då de ”oskrivna lagarna” för hur de ska bete sig på flera språk och samtidigt utökar de sina språkliga repertoarer på flera språk.

Om båda språken underhålls hela tiden kan man så småningom tänka lika avancerat på båda språken, samtidigt som man som talare smälter in i samtalsmiljön, utan att bli negativt uppmärksammas som avvikande. Ett villkor är då att man behöver använda modersmålet hela tiden, från spä-

ålder. För den kunskapsmässiga delen innebär det att man senare t.ex. i skolan kan ha ämnesundervisning på ett språk och utan större problem kan återberätta samma innehåll på det andra språket. Denna inlärningsprocess tar tid. En hel del undersökningar visar att det kan ta upp till 5–6 år av skolgång, innan man klarar av detta utan språkliga problem. Då har man en god bas att bli verkligt flerkompetent och kan även som vuxen använda båda språken mångsidigt. Detta är en förutsättning för att barnet i sin tur ska kunna föra vidare språket till sina barn, även om det är ett minoritetsspråk.

Språk är som färskvara

Språk fungerar nästan som färskvara: om ett språk inte används, förfärs det. Man glömmer helt enkelt, till en början mest ord som man inte använder så ofta, senare också böjning och grammatik samt andra språkliga mönster. Och ju besvärligare det blir att minnas på ett svagare språk, desto oftare tyr man sig till det starkare språket. Det blir en ond cirkel, som ytterligare försvagar det svagare språket. Det så att säga torkar ut. Även om språkglömska oftare drabbar äldre personer som bott i en främmande språkmiljö länge, är det helt klart att även barn och unga drabbas av detta om de inte får använda ett språk. Dessutom utvecklas heller inte språket fullt ut till en vuxennivå. Det mögnar inte om man använder det sällan och i få situationer. Man känner sig både språkligt och stilmässigt osäker och otillräcklig. Om detta sker på ett allmänt plan inom en språkgrupp, påverkar det så småningom också vad man kan uttrycka på det aktuella språket.

suudet, kun taas lapsella kielen oppiminen ja kehittäminen on kokopäivätyötä.

Kaksikielisen lapsen suuri haaste on, että hänen täytyy oppia yhtä paljon ja samat asiat molemmilla kielillään. Luonnollisessa ympäristössä, jossa molempia kieliä käytetään rinnakkain, se ei tuota suuriakaan ongelmia. Mutta kun lapsi sitten saavuttaa esikoulu- ja kouluiän, kielelliset kyvyt saattavat eriytyä, ja yhteiskunnan enemmistön kielestä tulee aivan liian usein lapsen ainut koulukieli.

Jos taas lapselle annetaan mahdollisuus käyttää molempia kieliään koulussa ja vaihtelevissa tilanteissa pitkäjänteisesti, hänen molempien kielensä repertoarit ja kielten ”kirjoittamattomien lakien” ymmärtämys kehittyvät. Lapsi oppii siis käyttäytymään kummallakin kielellään.

Jos kumpaakin kieltä ylläpidetään yhtä hyvin, kehittyy henkilön ajattelukykykin molemmilla kielillä. Tällainen kaksikielinen sulautuu keskusteluympäristöönsä eikä häntä pidetä kielteisellä tavalla poikkeavana.

Myös äidinkieltä on siis käytettävä ja huollettava koko ajan, pienestä pitäen. Esimerkiksi koulun aineopetus olisi järjestettävä niin, että aineen tietojen omaksuminen myös toisella kielellä kävisi päinsä kutakuinkin ongelmitta. Tällainen oppiminen vaatii aikaa. Monet tutkimukset osoittavat, että aineopinnoista selviäminen molemmilla kielillä vaatii ainakin 5–6 kouluvuotta. Sen jälkeen nuorella on hyvä pohja kehittyä monitaitoiseksi ja hän voi aikuisenakin käyttää molempia kieliä monipuolisesti ja pystyy myös välittämään vähemmistökielensä omille lapsilleen.

Kieli on tuoretavaraa

Kieli on melkein kuin tuoretavara: jos sitä ei käytetä, se ei säily. Kielen kuihtuminen alkaa siitä, että harvemmin käytettävät sanat unohtuvat, sitten häviää taivutus ja kielioppi sekä kielelliset mallit. Mitä vaikeammaksi muistaminen heikommalla kielellä käy, sitä enemmän puhuja turvautuu vahvempaan kieleensä, varsinkin jos se ympäristölle sopii. Tällainen kierre vahvistaa itseään, ja heikompi kieli heikkenee entistä nopeammin. Vaikkakin kielen unohtaminen on tavallista, vieraassa kieliympäristössä kauan asuneilla aikuisilla, myös lapset ja nuoret unohtavat kielen, jota eivät voi käyttää. Sitä paitsi käyttämätön kieli ei voi kehittyä ja kypsyä. Jos kielitaito jää vajaaksi ja riittämättömäksi, henkilö tuntee olonsa epävarmaksi eikä halua käyttää kieltä. Jos koko kielenpuhujaryhmän kielitaito heikkenee, vähenevät myös kyseisen kielen ilmaisutavat.

MITÄ KAKSIKIELISYYDESTÄ EI AIHEUDU?

Aikoinaan kaksikielisyyttä on pidetty ongelmien aiheuttajana ja jopa sairauksien syynä. Nykyään ollaan aivan varmoja siitä, että kaksikielisyydellä ei ole vahingollisia vaikutuksia. Päinvastoin kaksikielisyyden tiedetään tukevan lapsen kielellistä kehitystä ja myös koulunkäyntiä. Jos lapsen lähiympäristössä on sen sijaan sosiaalisia tai psyykkisiä ongelmia, kaksikielisyyks ei luonnollisestikaan suojaa lasta epäedullisilta vaikutteilta. Lasten kaksikielisyyttä tulisi kuitenkin tarkastella normaaleissa

VAD TVÅSPRÅKIGHET INTE GER?

Tvåspråkighet har under vissa tider setts som en orsak till både problem och t.o.m. sjukdomar. Det råder dock numera inget tvivel om att tvåspråkighet i sig inte ger några skadliga effekter. Tvåspråkighet anses tvärtom numera i de flesta fall ge en positiv skjuts för både språkutvecklingen hos barnet och för skolgången. Om det däremot finns sociala eller psykologiskt betingade problem i barnets närmiljö, undgår naturligen inte heller tvåspråkiga barn negativa effekter. Man bör dock försöka göra en åtskillnad mellan sådana situationer och sådana där barnet har en normal, men tvåspråkig utveckling.

Under dåliga ekonomiska tider brukar tvåspråkiga barns behov i skolan ofta få en undanskymd plats. Tyvärr kan detta leda till att tvåspråkiga barn som uppvisar språkliga drag, som inte känns igen bland enspråkiga och vilka förklaras av tvåspråkigheten, blandas ihop med barn som har genuina språkrelaterade problem såsom dyslexi. Det har också visat sig att språkrelaterade problem kan återfinnas på båda språken. Läsförmåga på båda språken, liksom språklig förmåga och minnesförmåga på båda språken kan korrelera starkt.

Det råder fortfarande stor brist på utbildade specialpedagoger som också har kompetens i tvåspråkighetsforskningens rön. Omvänt finns det också brister bland tvåspråkighetsinriktade forskare, som saknar specialpedagogiska insikter. I normalfallet, om det inte finns någon sjukdomsbild i övrigt med i bilden, leder tvåspråkighet inte till problem.

I vissa sammanhang kan dock även en starkt negativ inställning till ett minoritets-

språk och dess talare leda till att detta inte utvecklas. Om barnet dessutom lever i en miljö där majoritetsspråket inte används, krävs det att man aktivt skapar situationer där båda språken kan användas. Inte heller i dessa situationer handlar det om en sjukdomsbild, men avsaknaden av möjligheter att använda språken behöver motverkas med aktiva och långsiktiga åtgärder för båda språken.

ATT HÅLLA ISÄR SPRÅK ELLER INTE

Tvåspråkigheten i sig har haft det svårt att hävda sig i vissa historiska skeden och i vissa samhällen. I många länder ser man det som helt naturligt att en människa talar flera språk, i andra ser man det av olika skäl som icke önskvärt.

På samma sätt varierar attityderna till tvåspråkigas språkanvändning. Under vissa skeden är det helt acceptabelt och ”tillåtet” att använda flera språk i samma mening, under andra värderas det negativt. Åsikterna om barns och vuxnas användning av flera språk i samma samtal varierar också, och det är naturligt. När en vuxen ”blandar språken” är situationen en annan jämfört med om små barn använder drag från flera språk i samma mening.

Små barn som hört flera språk från början blir först efter något år varse om att de talar och att det i deras omgivning talas flera språk. Under en inledande fas av barns språkutveckling uppvisar de vad man verkligen skulle kunna kalla för språkblandning, där det kan vara svårt även för forskare att förstå det systematiska i barnets språkan-

olosuhteissa.

Huonon talouden vallitessa kaksikielisten lasten tarpeet yleensä syrjäytetään kouluissa. Valitettavasti kaksikielisten lasten kielen mahdolliset erityispiirteet, joita ei tavata yksikielisillä lapsilla, tulkitaan ongelmiksi. Erityispiirteet voidaan myös sekoittaa todellisiin kieleen liittyviin ongelmiin kuten dysleksiaan eli lukihäiriöihin. Monet kaksikielisten lasten ongelmat eivät ole yhteydessä itse kaksikielisyyteen, vaan on kyse ongelmista, jotka heijastuvat lapsen molempiin kieliin, eivät siis vain enemmistökieleen. Molempien kielten lukutaidolla, samoin kuin kielellisellä ilmaisukyvyllä ja muistilla on keskenään vahva yhteys. On kuitenkin varmaa, että yleensä kaksikielisyys ei aiheuta lapselle minkäänlaisia ongelmia.

Koulutetuista, kaksikielisyysproblematiikkaan perehtyneistä erityispedagogeista on suuri pula. Toisaalta vain harvalla kaksikielisyystutkimukseen suuntautuneella tutkijalla on erityispedagogiikan tuntemusta.

Jos vähemmistökieleen ja sen puhujaan suhtaudutaan voimakkaan kielteisesti, puhujan kielen kehitys saattaa pysähtyä. Jos lapsi lisäksi elää ympäristössä, jossa enemmistökieltä ei ollenkaan käytetä, tilanteesta voi tulla vakava. Tällaisessakaan tapauksessa ei ole kuitenkaan kysymys sairaustilasta. Tilannetta voidaan korjata aktiivisin ja pitkäjänteisin toimin, mm. luomalla myönteisiä tilanteita, joissa hän voi käyttää molempia kieliä.

KIELTEN “SEKOITTAMISESTA”

Joissakin maissa ja varsinkin tietyissä historian vaiheissa kaksikielisyyttä on kavahdettu, näin esimerkiksi Ruotsissa. Monissa maissa on taas aivan luonnollista, että ihmiset puhuvat useita kieliä. Samalla tavalla vaihtelee suhtautuminen kaksikielisten kielenkäyttöön. Toisinaan on aivan hyväksyttyä ja “sallittua” käyttää eri kieliä sanoja samassa lauseessa, toisinaan siihen suhtaudutaan kielteisesti. Myös mielipiteet vaihtelevat vanhempien ja lasten usean kielen käytöstä samassa keskustelussa. On kuitenkin eri asia, jos vanhempi “sekoittaa” kieliä tai jos pieni lapsi käyttää eri kieliä yhtä aikaa.

Pieni lapsi, joka kuulee alusta lähtien eri kieliä, ymmärtää vasta muutaman vuoden iässä, että hän itse ja muut hänen ympäristössään puhuvat eri kieliä. Kielenkehityksen alkuvaiheessa lapsi saattaa todella sekoittaa kieliä, ja tämä sekoittamisen systematiikan tulkitseminen saattaa olla hyvinkin vaikeaa myös tutkijoille. Aikaa myöten lapsi kuitenkin alkaa yhä enemmän panna merkille, mitä kieltä heidän keskustelukumppaninsa ymmärtää ja käyttää. Lapsi alkaa ymmärtää, kuinka kielen järjestelemät (kielioppi, sanasto ja muut kielenkäyttötavat) rakentuvat ja toimivat. Lapsi oppii käyttämään “oikeaa” kieltä kunkin henkilön kanssa, ja kielten sekoittuminen vähenee ja jopa lakkaa. Kehitykseen vaikuttaa kuitenkin ympäristön suhtautuminen kielten rinnakkaiskäyttöön.

Myös vanhemmat lapset, nuoret ja aikuiset käyttävät useita kieliä samassa keskustelussa, monesti melko tietoisestikin. Tätä ilmiötä kutsutaan koodinvaihdoksi. (Myös useampaa kieltä voi tarkastella yhte-

vändning. Men efter hand blir barnen mer och mer uppmärksamma på vilket språk den person de talar med förstår och använder. Barnen börjar förstå hur de språkliga systemen (grammatiken, ordförrådet och andra språkliga vanor) är uppbyggda och fungerar. De lär sig att vända sig till en person på "rätt" språk, samtidigt som andelen språkblandning minskar och t.o.m. helt försvinner. Det beror dock mycket på hur normalt omgivningen anser det vara att man använder flera språk åt gången.

Även äldre barn, ungdomar och vuxna använder flera språk i samma samtal, men ofta sker det relativt medvetet. Detta kallas bl.a. för att man kodväxlar. Man kan också betrakta flera språk som en helhet och då använder man sig av en tvåspråkig kod. Orsakerna till kodväxlingar är många. En orsak kan vara att man inte kommer ihåg ett ord i ett språk, en annan att man inte har lärt sig det. Ett sådant exempel kunde t.ex. vara *innebandy*, som till en början kodväxlades, sedan anpassades uttalsmässigt till finska men skrevs som på svenska. Senare har de ord som använts i Finland, *salibandy* och *sähly*, blivit kända även i Sverige. Ordet har inte varit känt för föräldrar alls eller från deras tidigare finlandsfinska miljö, men barnen har kommit i kontakt med sporten i Sverige och har använt det ord som varit tillgängligt.

En tredje orsak är att ordet helt enkelt inte finns i ett språk, men däremot i det andra. Ett sådant exempel kunde vara svenska *landstinget*, som inte funnits som begrepp i finlandsfinska. För att slippa använda det svenska ordet, togs ordet *maakäräjät* i aktivt bruk på sverigefinska av språkvårdare.

Men kodväxlingar kan också fungera som ett socialt knep och en resurs. Man kan använda flera språk för att visa att man vill

vara som sin samtalspartner och att man vill identifiera sig med denne. Ungdomar i flerspråkiga miljöer använder också ord eller uttryck från språk de egentligen inte kan. Detta antas ha en ännu tydligare social och identitetsbärande funktion. Man skapar samhörighet med varandra och samtidigt en avgränsning mot andra. Så småningom kan sådana ord och uttryck sprida sig till även helt enspråkiga talare.

Kodväxlingar används också ofta för att skapa poänger i eller krydda en berättelse, eller helt enkelt för att skapa särskilda effekter hos lyssnaren. Man kan t.ex. när man återberättar något använda direkta citat från det andra språket för att ge berättelsen mer krydda och färg.

Insikterna om hur kodväxlingar fungerar, att de bygger på en egen logik och att de fyller viktiga funktioner i samtal, är kanske ett av de viktigaste forskningsresultaten från tvåspråkighetsfältet under de senaste decennierna. Kodväxlingar behöver alltså inte vara tecken på språklig fattigdom, men de uppfattas ofta som detta. Tvärtom visar forskningsresultat att en skicklig och snabb kodväxlare bör ha hög kompetens i båda språken, annars skulle kommunikationen inte fungera. En förutsättning för att kommunikationen i dessa fall ska lyckas är naturligtvis att även lyssnaren är tvåspråkig.

HUR LÄR MAN SIG SPRÅK?

Olika faktorer förklarar olika delar av språkinläringen

Många föräldrar, skolledare och politiker som fattar beslut om språkfrågor, t.ex. om

nä kokonaisuutena, jolloin kysymyksessä on monikielinen koodi.) Syitä koodinvaihtoon on monia. Yksi syy voi olla se, että puhuja ei muista keskustelukielistä sanaa, toinen että hän ei ole sitä oppinut. Tällainen esimerkki voisi olla *innebandy*, jota aluksi käytettiin koodinvaihtosanaana. Sitten se sopeutettiin äänteellisesti suomen kieleen, mutta kirjoitettiin edelleen ruotsalaisittain. Myöhemmin ovat myös Suomessa käytetyt *salibandy* ja *sähly* levinneet Ruotsiin. Tämä sana ei ole ollut tuttu kaikille ruotsinsuomalaisille vanhemmille, koska sitä ei ollut olemassa kaikkien suomalaisessa asuinympäristössä. Ruotsinsuomalaisille lapsille peli on kuitenkin tuttu, ja he ovat omaksuneet kulloinkin käytössä olleen sanan.

Kolmas syy koodinvaihtoon on se, että jotakin sanaa ei ole olemassa jossakin kielessä. Tästä on esimerkkinä ruotsin *lands-tinget*, jota vastaavaa sanaa ei ole suomenkielessä. Myöhemmin, jotta välttyttäisiin käyttämästä ruotsalaista sanaa suomessa, kielenhuoltajat antoivat vanhalle suomen kielen sanalle *maakäräjät* uuden merkityksen.

Koodinvaihto voi toimia myös sosiaalisena keinona ja tehosteena. Puhuja voi käyttää useita eri kieliä samastuakseen keskustelukumppaniinsa. Monikielisissä ympäristöissä nuoret käyttävät sanoja ja ilmauksia kielistä, joita he eivät oikeastaan osaa. Tällaisella koodinvaihdolla on luultavasti sosiaalinen ja identiteettiä ylläpitävä merkitys. Näin puhujat luovat yhteenkuuluvuutta ja muovaavat toisaalta oman ryhmän rajoja. Tällaiset ilmaukset voivat vähitellen levitä myös yksikielisten puhujien käyttöön.

Koodinvaihtoa voidaan käyttää myös tehokeinona ja kertomuksen mausteena. Monesti vieraskielisiä sitaatteja käytetään

antamaan puheelle väriä.

Se kuinka koodinvaihto toimii, kuinka johdonmukaista se voi olla ja mikä merkitys koodinvaihdolla on keskusteluissa, on ehkä tärkeimpiä viime vuosikymmenten kaksikielisyytutkimuksen tuloksia. Koodinvaihdon ei siis tarvitse olla merkki kielellisestä köyhyydestä, vaikka se usein niin tulkitaan. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että taitava ja nopea koodinvaihto ilmentää erinomaista kummankin kielen hallintaa, muuten ei kommunikaatio toimisi-kaan. Koodinvaihto onnistuu tietysti kuitenkin vain, jos myös keskustelukumppani on kaksikielinen.

MITEN KIELEN OPPII?

Kielen oppimiseen vaikuttavia tekijöitä

Monilla vanhemmilla ja esimerkiksi koulun kielivalinnoista ja opetuksesta päättävillä koulunjohtajilla ja poliitikoilla on vanhentuneet tai olemattomat tiedot siitä, miten kieltä opitaan lapsena, nuorena ja aikuisena. Olisi kuitenkin hyvin tärkeä ymmärtää, kuinka kaksikielisyys kehittyy ja kuinka tärkeää äidinkielen kehittäminen on myös enemmistökielen kannalta. Päiväkohteja, esikouluja ja kouluja koskevat päätökset tehdään monesti aivan liian löysin perustein. Tulokset voivat olla kohtalokkaita kaikille osapuolille.

Yleinen käsitys on se, että lapsi oppii kielen helposti muita puhujia matkimalla. Viimeisten vuosikymmenten tutkimus osoittaa kuitenkin, että oppimiseen vaikuttavat myös monet muut tekijät.

skolans språkval och undervisning, har en föräldrad eller ingen uppfattning alls om hur människan lär sig språk, som barn, ungdom eller vuxen. Det är viktigt för att kunna förstå hur tvåspråkighet växer fram och hur stor vikt olika faktorer har för en god språkutveckling för båda språken. När man som förälder – eller som politiker – vill fatta beslut om frågor som rör daghem, förskola och skola, gör man det ofta på alldeles för lösa grunder. Det kan leda till ödesdigra effekter för alla inblandade.

Det är en allmän uppfattning att barn lär sig språk lätt och genom att härma andra talare. De senaste decenniernas forskning om språkinläring bland barn, ungdomar och vuxna har dock visat att det finns många andra viktiga faktorer att ta hänsyn till.

Människan tycks ha en biologisk klocka som till en del påverkar när man kan lära sig vad i språket när, samt när man kan lära sig språk över huvudtaget. Men människan är också en social varelse, som har behov av att använda språk i samverkan eller interaktion med andra. Man vill lära sig att förstå och påverka sin omgivning, samt att förmedla sina åsikter och tankar. Olika barn går dock lite olika och personliga vägar vid språkinläringen – alla lär sig inte på exakt samma sätt och i samma takt. Men för barn som sedan späda ålder får höra och använda ett språk är resultatet ofta i stort sett detsamma. Alla friska barn lär sig alltså slutligen språkets grundstruktur, dess centrala och allmänna ordförråd och man utvecklar även andra vanor som hänger ihop med det språkets kultur och normer. Man låter antagligen precis eller nästan som en enspråkig om man får höra och använda språket hela tiden. Sedan kan skolgång och egna insatser och intressen leda till att en del utvecklar språket till högre nivåer än andra.

Man kan grovt säga att följande faktorer anses vara viktiga för språkinläring:

– *Härkning* – härkning är inte den enda eller huvudsakliga metoden för ett barn att lära sig språk, men det finns delar av det språkliga systemet som antagligen ändå lärs in via repetition och härkning. Det gäller t.ex. regelbundna drag i språket och rutiner som sedan kan generaliseras till andra användningsområden, främst genom att man testar hur vuxna accepterar sådana generaliseringar. Det verkar också som att barn initialt använder sig av imitation och repetition när de lär sig nytt i ett förstaspråk. Ett exempel på hur härkning och repetition fungerar är att ett barn lär sig ett mönster, t.ex. genom en fråga:

Förälder: Klarar du av det här?

Barnet: Klarar av det. Jag klarar av det. Du klarar av det.

Dels lär sig barnet betydelsen av uttrycket 'klara av'. Dels lär sig barnet ett mönster eller en regel genom att testa hur uttrycket går att använda i sammanhang som föräldern inte använt det i själv: "jag och du är utbytbara i det här mönstret".

– *Biologiska klockan* – ett barn har s.a.s. en biologisk klocka, som innebär att om bara impulser "sätter igång" inlärningsprocessen kommer barnet att lära sig språk. Barnet måste därför inom en viss tid komma i kontakt med språk, och det lär sig då dels generella drag i mänskliga språk, dels drag i just det språk som barnet hör i sin omgivning. Ett bevis på det motsatta har varit språkutvecklingen hos barn som av olika anledningar inte fått höra mänskligt språk hela tiden under sina första år. De saknar som vuxna möjlighet att fungera lika avancerat och skickligt med språk som sina jämnåriga. På så sätt påminner språkför-

Ihmisellä on ilmeisesti eräänlainen biologinen kello, joka vaikuttaa myös kielen oppimiseen. Biologinen kello säätelee tiettyjen kieleen liittyvien asioiden oppimista tiettyssä iässä ja määrää myös sen, milloin kielen voi ylipäättään oppia. Ihminen on kuitenkin myös sosiaalinen olento, jolla on tarve käyttää kieltä yhteistyöhön ja kanssakäymiseen muiden kanssa. Ihminen haluaa ymmärtää ympäristöään ja vaikuttaa siihen, ja hänellä on tarve esittää mielipiteitä ja ajatuksia. Lapsi oppii kuitenkin kieltä ainakin jossain määrin yksilöllisesti – kaikki eivät opi samalla tavalla ja samassa tahdissa. Mutta ne lapset, jotka saavat alusta lähtien kuulla ja käyttää jotakin kieltä, päätyvät lähes samantyyppiseen tulokseen. Kaikki terveet lapset oppivat ennemmin tai myöhemmin kielen perusrakenteen, sen keskeisen ja yleisen sanaston. Lapset kehittävät myös kielen kulttuuriin ja normeihin liittyviä tapoja. Kaksikielinen lapsi, joka kuulee ja käyttää kieltä koko ajan, ei juurikaan eroa kielenkäytöltään yksikielisistä. Koulu ja lapsen omat pyrkimykset ja kiinnostus saattavat osaltaan edistää lapsen kielen kehittymistä muiden kielitaitoa paremmaksi.

Kielen oppimisessa ovat tärkeitä mm. seuraavat asiat:

– *Matkiminen* – tietyt kielen järjestelmän osat ovat todennäköisesti sellaisia, että opitaan toistamalla ja matkimalla. Matkiminen ei kuitenkaan ole lapsen ainoa tai pääasiallinen tapa oppia kieltä. Kielessä on esimerkiksi säännönmukaisuuksia ja tapoja, jotka on yleistettävissä muihin käyttötarkoituksiin. Lapsi voi esimerkiksi kokeilla, miten aikuiset reagoivat tällaisiin yleistyksiin. Vaikuttaa siltä, että ensimmäistä kieltään oppiessaan lapsi ensin matkii ja toistaa, minkä jälkeen hän kokeilee. Lapsi

oppii esim. tietyn kielellisen mallin kysymällä:

Aikuinen: Haluaako Pia omenan?

Lapsi: Pia haluaa omenan. Äiti haluaa omenan. Isi haluaa päärynän.

Lapsi siis oppii sananmuotojen ‘haluaako/haluaa’ ja ‘-n’ merkityksen. Lapsi oppii myös mallin tai säännön kokeilemalla, kuinka sanoja voi käyttää eri tavalla kuin aikuinen on käyttänyt niitä edellä. Kysymyslauseesta voi tehdä väitelauseen muuttamalla lausetta hieman: “haluatko” ja “minä haluan” ja “sinä haluat” ovat tässä mallissa vaihdettavissa”.

– *Biologinen kello* – jo lapsen varhaisessa kehitysvaiheessa ympäristöstä tulevat impulssit käynnistävät kielenoppimisprosessin. Sen vuoksi on tärkeää, että lapsi pääsee siinä vaiheessa kosketuksiin kielen kanssa. Lapsi oppii tällöin ihmiskielen yleisiä piirteitä sekä juuri ympäristön käyttämän kielen piirteitä. Jos lapsi ei ensimmäisten elinvuosiensa aikana jatkuvasti kuule ihmispuhetta, hänen kielenoppimisensa ei käynnisty normaalisti eikä hän myöskään vanhempana kykene käyttämään kieltä yhtä kehittyneesti ja taitavasti kuin muut samanikäiset. Kielitaidon harjoittelu on lapselle yhtä tärkeää kuin kävelemään opettelu, ja ne ovat samantyyppisiä prosesseja.

Kaikki lapset oppivat samaa kieltä suurin piirtein samalla tavoin riippumatta siitä, että olosuhteet saattavat olla täysin erilaiset. Tämä tukee sitä ajatusta, että kielenkehitys on pitkälti juuri biologisen kellon ohjaama. Kaikki lapset tuottavat myös ilmauksia, joita he itse tai heidän läheisensä eivät ole aikaisemmin käyttäneet. Lapsilla on kyky oppia kielen perusrakenne, missä ei ole kysymys matkimisesta vaan inhimillisestä ja biologisesta kyvystä oppia ja käyttää kielen sääntöjä.

mågan t.ex. om att lära sig att gå.

Stödet för påståendet att det finns en sorts biologisk klocka får man även av att alla barn under väldigt olika förhållanden ändå lär sig samma språk i stort sett på samma sätt. De producerar också yttranden som de själva eller andra inte har yttrat tidigare. De lär sig en sorts grundstruktur som inte utgår ifrån hämning, utan den mänskliga och biologiska förmågan att just lära sig och använda språkets regler.

– *Interaktion* – den kanske viktigaste drivkraften för språkinläring är helt enkelt umgänge och interaktion med andra människor. I början är förstås föräldrar och andra närstående barnets partners i samtal och de fungerar som draghjälp. Själva poängen tycks också vara viljan hos föräldrarna att tolka och i samspel med barnet komma fram till en betydelse i det barnet säger. Genom att förstärka det barnet säger, leder man det framåt till mer avancerat språkbruk. Barnet självt vill och behöver kommunicera. Genom att testa och medagera lär det sig så småningom hur man gör. Det handlar om ett samspel mellan barnet och andra och under detta samspel skapar barnet ständigt nya konstruktioner av de språkliga medel och regler det redan har lärt sig.

Det finns ytterligare minst en viktig faktor till, som spelar en väsentlig roll. Genom att barnet i och med att språket blir mer avancerat också blir intellektuellt mer utvecklat, skapar det också förutsättningar för att lära sig mer krävande nivåer i språket. Här spelar skolan en central roll, eftersom den har som uppgift att utveckla en sådan progression mot svårare nivåer. Man kan kalla denna faktor ökad kognitiv mognad eller kunskapsmognad.

– *Kognitiv mognad* – avancerade bitar i språket, t.ex. satsstrukturen, kräver en viss mognadsgrad för att kunna utvecklas. Därför klarar inte små barn av mer komplicerade satser, men vartefter bygger barnet på med alltmer komplicerade strukturer. Omvänt innebär detta att om man inte bygger på och använder det redan inlärd, kommer detta att försvagas. Språkutvecklingen och den kognitiva eller kunskapsutvecklingen går hand i hand; det ena stöder det andra. Kognitiv mognad blir tillsammans med en alltmer avancerad språklig mognad en förutsättning för att barnet ska klara sig i skolan och vice versa. I själva verket är detta en av skolans viktigaste uppgifter, att utveckla dessa båda parallellt med varandra.

De ovannämnda förklaringarna till hur man lär sig språk står för olika delar av den totala språkinläringen. Även om det förhåller sig så att alla faser är beroende av varandra, kan man sammanfattningsvis säga att

– hämning kan bättre än de andra faktorerna förklara att man lär sig rutiner och nya ord och uttryck;

– biologi kan förklara att vissa saker blir svårare att lära sig ju äldre man blir, t.ex. uttal och intonation, kanske också en del

– *Kanssakäyminen, interaktio* – kielenoppimisen ehkä tärkein kannustin on muiden ihmisten seura ja kanssakäyminen muiden kanssa. Aluksi lapsen keskustelukumppaneina ovat tietysti vanhemmat ja muut läheiset, jotka toimivat vetoapuna kielenoppimisessa. Oleellista vaikuttaa olevan, että vanhemmilla on halua ja intoa tulkita ja yhdessä lapsen kanssa selvittää lapsen puheen sisältöä. Jos aikuinen tukee lapsen puhumista, tämän kielenkäyttö kehittyy nopeasti korkeammalle tasolle. Lapsi itse haluaa ja hänen pitää saada kommunikoida. Kokeilemalla ja osallistumalla lapsi vähitellen oppii, kuinka kieltä tulee käyttää. Yhteispeleissä muiden ihmisten kanssa lapsi luo jo oppimiensa kielellisten elementtien ja sääntöjen avulla koko ajan uusia rakenteita.

Biologisen kellon ja vuorovaikutuksen lisäksi kielenoppimiseen vaikuttaa vielä eräs oleellinen tekijä. Kielen kehityksen myötä lapsi kehittyy myös älyllisesti, mikä taas luo edellytyksiä vaativampien kielenaidon tasojen oppimiselle. Tässä kehityksessä koululla on keskeinen merkitys, koulun tehtävänähän on juuri lapsen tiedollinen ja älyllinen kehittäminen. Tätä kehitystä kutsutaan ajattelun kypsymiseksi eli kognitiiviseksi kypsymiseksi.

– *Kognitiivinen kypsyminen* – kielen vaativammat alueet, esimerkiksi lauserakenteet, edellyttävät lapselta tiettyä kypsyysastetta, jotta hän pystyisi niitä käyttämään. Pieneltä lapselta monimutkaisten lauserakenteiden käyttö ei tästä syystä onnistu, mutta toisaalta hänen pieninä oppimansa kielen taidot ovat välttämätön perusta ja edellytys rakenteiden monimutkaistumiselle. Jos taas pieninä opittuja taitoja ei myöhemmin hyödynnetä, ne heikkenevät. Kielen kehittyminen ja kognitiivinen kypsyminen kulkevat käsi kädessä, toinen tukee toista. Sen vuoksi yksi koulun tärkeimmistä tehtävistä on huolehtia, että molemmat kehittyvät rinta rinnan. Toisaalta taas juuri kognitiivinen kypsyminen ja kielen hallinta ovat koulussa menestymisen edellytyksiä.

Edellä mainitut kielenoppimiseen vaikuttavat tekijät ovat riippuvaisia toisistaan, ja ne voi tiivistää seuraavasti:

- matkimisella voi selittää osan varhaista kielenoppimista, esim. joidenkin totuttujen kielellisten tapojen, sanojen ja sanontojen omaksumisen;
- biologialla voidaan selittää se, että tiettyjen asioiden oppiminen vaikeutuu iän mukana, tällaisia ovat esim. kielen ääntämys ja intonaatio eli sävelkulku, ehkä myös jotkut kielen piirteet, joita ei voi kuvata yksinkertaisin säännöin;
- vuorovaikutuksella voidaan parhaiten selittää kielellisen yhteispelin oppimisen.

Kasvavan lapsen kognitiivinen kehitys edistää myös kielen vaativampien järjestelmien hallintaa. Pitemmällä tähtäimellä hyvä kielen hallinta taas edistää vaativien kognitiivisten sisältöjen oppimista. Koululla on siis tärkeä merkitys joidenkin kielen osien oppimisessa.

Lapsen sanavarasto karttuu iän mukana,

komplexa språkliga drag som inte kan beskrivas med enkla regler;

– interaktion kan förklara att man lär sig det språkliga samspelet bättre.

Det växande barnets stegrade kunskapsutveckling är sedan en förutsättning för att man lär sig mer avancerade system i språket. Språkinläringen ger också en bas för mer avancerad innehållsinläring. Det förklarar också varför skolans roll är central för vissa delar av språkinläringen.

Med tiden lär sig barnet allt fler ord ju äldre det blir, och dessa ord bygger till stor del på de språkliga byggstenar man lärt sig tidigare. Då står det klart att hela den långa process som språkinläring utgör kräver en mångsidig och lång inläringstid, för att slutresultatet ska bli den fantastiska tillgång som det mänskliga språket är.

Studiet och analysen av hur barn lär sig språk är dock inte alltid dock så rättframma, eftersom olika barn lär sig språk på lite olika sätt. En del barn lär sig hellre hela fraser till en början – t.ex. *det regnar* – medan andra redan tidigt mer eller mindre aktivt försöker förstå hur språk är uppbyggda och därför gör egna små analyser av språk – t.ex. försöker förstå vad det och –ar i *det regnar* har för funktioner. Det finns dock mycket som talar för att inläring av sammanhängande fraser, såsom *Hur står det till?, är* en viktig del av språkinläringen, både tidigt och senare i språkinläringen. Om man försöker förstå sådana fraser bara genom att se på vad de olika delarna betyder, kan man inte fullt ut begripa dem. Betydelsen klarnar först när hela frasen används. Ett exempel som använts redan är att *klara av*, som något helt annat än *klara* för sig och *av* för sig.

Språklig medvetenhet

Många studier visar att tvåspråkiga barn tidigare än enspråkiga förstår hur språk är uppbyggda och hur de fungerar, genom att de använder flera språk parallellt. Ibland säger man att tvåspråkiga barn snabbare och bättre utvecklar en språklig (metalingvistisk) medvetenhet. De förstår snabbare t.ex. att de språkliga tecknen (språkets smådelar, ord osv.) förhåller sig godtyckligt till sitt innehåll/betydelse. De kan t.ex. snabbare inse att det egentligen är godtyckligt att ett 'bord' heter *bord* på svenska och *pöytä* på finska. Insikten om denna flexibla relation mellan språk och dess betydelsesida öppnar nya vägar för både språklig utveckling och kunskapsutveckling. Rätt utnyttjat kan detta bli en fördel även i skolmiljön. Detta utgör en del i det som betraktas som tvåspråkighetens pluseffekter. Man får ut mer av tvåspråkigheten än de enskilda språken ensamma kan ge. Ett begrepp som används om sådana pluseffekter är additiv tvåspråkighet.

SPRÅK OCH MOTIVATION TILL INLÄRNING

Det brukar sägas att om ett barn är *motiverat* (gäller även vuxna) lär det sig bättre. Det har dock visat sig att denna självklarhet inte är så enkel att omsätta i praktiken som ett stöd vid språkinläring. Å ena sidan lär man sig bättre om man har hög motivation, å andra sidan får man hög motivation om man lärt sig bra. En slutsats är att en stödjande miljö ökar motivationen som ökar inläringen, som åter ökar motivationen att lära sig.

SPRÅKLIG BEGÅVNING

En annan utbredd åsikt säger att språkligt begåvade personer kan lära sig språk hur lätt som helst. Forskningen visar dock att språklig begåvning sannolikt är mer sällsynt än man tror även bland goda språkinlärare. All språkinläring innebär för de flesta människor en hel del arbete och träning. Så kallade polyglotter (mångspråkiga personer) använder också olika strategier som gör att man gärna uppfattar dem som mycket kompetenta talare av många språk. Vid en närmare granskning visar det sig att det finns luckor här och där och olika språk kan behärskas på olika nivåer. Men det finns förstås individer som verkligen är bra på och har framgångsrika strategier för att lära sig språk.

Flerspråkiga personer karaktäriseras ibland som språkbegåvade. En orsak kan vara att om man redan kan flera språk underlättar det inläringen av ytterligare språk. Även detta kan ses som ett plusvärde med tvåspråkigheten.

BARN OCH VUXNA SOM SPRÅKINLÄRARE

Ett av forskningsresultaten om hur man lär sig ett andraspråk vid s.k. successiv språkinläring, dvs. när man lär sig ett språk något år efter förstaspråket (eller förstaspråken), är att variationen mellan olika talares språkbehärskning blir mångfalt större och slutresultatet kan variera mycket mer än vid förstaspråksinläring. Det finns alltså ingen garanti för att slutresultatet –

graden av språkbehärskning (kompetens, kontroll och automatik) – blir detsamma för alla barn. Enkelt uttryckt kan man säga att vissa drag lär man sig bättre och effektivare om man får komma i kontakt med dem i tidig ålder, såsom idiomatiskt uttal – t.ex. finskans långa och korta ljud (t.ex. *muta – mutaa – muuta- – mutta – muutta- – muuttaa*, osv.) samt dess vokalharmoni *talossa* 'i huset' men *metsässä* 'i skogen' resp. svenskans tonsystem (t.ex. *and – and-en*, uttalas annorlunda än *ande – ande-n*). Det gäller antagligen också komplexa grammatiska strukturer, såsom finskans regler för vilken typ av objekt (t.ex. *ostin talo-n* 'jag köpte ett hus', *ostettiin talo* 'man köpte ett hus') man ska ha i vissa satser, resp. svenskans genussystem (*en pojke – ett hus*) och ordföljdsregler (var ska man t.ex. ha **inte**: 'jag vet, att han inte kommer' jämfört med 'han kommer inte'). Beträffande denna typ av språkliga drag kan man hävda att små barn lär sig språk bättre än vuxna.

Men detta är inte hela bilden. Faktum är att vuxna är lika bra inlärare av språk som barn, men det beror på vad man ska lära sig. Vuxna har med sin tidigare kunskap och levnadserfarenhet egentligen bättre förutsättningar än barn att lära sig t.ex. nya ord eftersom man har tillgång till gamla begrepp. Vuxna kan också på ett teoretiskt plan förstå förklaringar av grammatik och av likheter och skillnader mellan olika språk bättre än barn.

En hel del forskning visar dock att de allra främsta språkinlärarna är ungdomar i högstadieålder. De är genom sin dagliga verksamhet professionella inlärare. De minns ännu strategierna för hur man medvetet lär sig saker och de har en mottagningsförmåga som baserar sig både på barnets kreativitet och nästan vuxnas mer

Heillä on havaittu olevan myös kielellisiä aukkoja ja heidän eri kielten taitonsa on havaittu olevan hyvinkin eri tasoilla. Monikielinen puhuja on kuitenkin yleensä taitava esittämään kielellistä lahjakkuuttaan.

Monikielisiä henkilöitä pidetään yleensä kielellisesti lahjakkaina. Se että jonkun on helppo oppia uusi kieli, saattaa kuitenkin johtua siitä, että henkilö on jo varhain oppinut useita kieliä, mikä helpottaa uusien kielten oppimista. Tämäkin on yksi kaksikielisyden eduista.

LAPSET JA AIKUISET KIELEN OPPIJOINA

Peräkkäinen kielenoppiminen merkitsee, että toinen kieli opitaan myöhemmin kuin ensimmäinen. Tutkimusten mukaan eri henkilöiden peräkkäisessä kielen oppimisessa on kuitenkin suuria eroja, huomattavasti suurempia eroja kuin ensikielen oppimisessä. Ei siis ole taattua, että lopputulos – kielen hallinnan taso (taito, kielellinen kontrolli ja automatiikka) – olisi kaikilla lapsilla samalla. Voi sanoa, että tietyt kielen ominaisuudet oppii paremmin ja tehokkaammin, jos pääsee niitä varhain harjoittelemaan. Tällainen piirre on kielen luonnollisen, idiomaattisen ääntämyksen oppiminen, vaikkapa suomen kielen pitkien ja lyhyiden äänteiden omaksunta (esim. *muta* – *mutaa* – *muuta* – *mutta* – *muutta* – *muuttaa*) samoin kuin suomen vokaaliharmonia (esim. *talossa* mutta *metsässä*) ja ruotsin aksenttijärjestelmä (esim. *and* – *and-en* ‘sorsa’) joka äännetään toisin kuin *ande* – *ande-n* ‘henki’). Sama koskee todennäköisesti myös monimutkaisia kieli-

opillisia rakenteita, kuten suomen objektin sijamuodon määräytymistä (esim. *ostin talo-n*, *ostettiin talo*) ja ruotsin substantiivien kieliopillisen suvun määräytymistä (esim. *en pojke* – *ett hus*) ja sanajärjestys-sääntöjä (esim. *inte*-sanana sijoitus: *jag vet, att han inte kommer*, mutta *han kommer inte*). Edellä mainitut piirteet ovat sellaisia, jotka lapsi oppii helpommin kuin aikuinen.

Joillakin kielenoppimisen alueilla aikuisilla on kuitenkin joitakin etuja puolellaan. Aikuinen oppii paremmin esim. uusia sanoja, koska hänellä on enemmän tietoa ja kokemuksia ja hallitsee jo opittuja käsitteitä enemmän. Aikuinen pystyy myös ymmärtämään kieliopillisia selityksiä sekä kielten eroja ja yhtäläisyyksiä teoreettisesti paremmin kuin lapsi.

Tutkimukset viittaavat kuitenkin siihen, että parhaita kielenoppijia ovat yläasteikäiset nuoret. Heillä on toisaalta vielä tuoreessa muistissa, kuinka tietojen vastaanotto käy helpoiten, heillä on tallella lapsen luovuutta, ja toisaalta he ovat jo melkein aikuisia ja heillä on sen takia kehittyneitä teoreettisia tietoja. Toisaalta on kuitenkin niin, että jos nuori ei ole kieltä oppinut pienenä, hän ei pysty omaksumaan kaikkia kielen osia yhtä hyvin kuin pieni lapsi, jolla on ollut enemmän aikaa oppimiseen. Pieni lapsi ei myöskään ole yhtä arka kritiikille kuin vanhempi oppija.

KIELI JA TIEDOT – KOULUN JA OPETUKSEN ROOLI

Erityisesti viime vuosikymmeninä ovat vanhemmat, pedagogit ja tutkijat kaikkialla maailmassa pohdiskelleet, miten ja minkä-

utvecklade teoretiska insikter. Samtidigt vet vi att även för ungdomar gäller delvis, att om man inte lärt sig ett språk som liten har man förlorat just de fördelar som små barn har och dessa har också haft mer tid på sig att lära sig. Små barn anses dessutom vara mindre känsliga för kritik.

SPRÅK OCH KUNSKAPER – SKOLANS OCH UNDERVISNINGENS ROLL

Under de senaste decennierna har föräldrar, pedagoger och forskare i hela världen funderat på på vilket sätt och enligt vilka modeller undervisningen fungerar som bäst för att barn ska lära sig flera språk, men också hur de samtidigt ska kunna lära sig annat. Det handlar både om att lära sig språk och inhämta kunskap, för ungdomsåldern och för ett liv som vuxen.

Skolans roll kan inte helt separeras från familjen och andra miljöer där barnen vistas, men skolan spelar en viktig roll som inlärningsmiljö för kunskaper och språkliga färdigheter som man normalt inte lär sig lika aktivt och långsiktigt i hemmet. Därför är också daghems- och skolvalen viktiga redan från första början. Om man t.ex. ”hoppas över” stödet till tvåspråkigheten under daghems- och förskoleåldern och satsar på den först i skolåldern har man förlorat en stor del av den mest kreativa och intensiva tiden för barnets språkinläring.

Många faktorer inverkar på hur skickliga barn blir på att lära sig det som skolan och vuxenvärlden förväntar sig. Dessa faktorer berör bl.a. den omgivande sociala

miljön, samhällets attityder till de inblandade språken och talargrupperna, familjens inställning, utbildningstraditioner och kunskaper. Men det handlar också om hur skolan lär ut eller får barnen att lära in på egen hand.

Det går inte att bevisa med fullständig statistisk säkerhet att det alltid är så att ett skolprogram eller en undervisningsmodell ger bäst resultat. Nu finns dock sådan forskning som visar att vissa former av användning av de inblandade språken i vissa undervisningsmodeller fungerar bättre än andra.

Grundtanken i dessa program eller undervisningsmodeller, s.k. tvåspråkiga tvåvägsprogram (eng. *dual bilingual programs*), är egentligen inte speciellt överraskande: mycket av båda språken så tidigt som möjligt och så långt upp i åldrarna som möjligt. Om man dessutom blandar grupper av barn som talar ett minoritetsspråk med en grupp som talar ett majoritetsspråk, och undervisar alla barn på båda språken från början, verkar både minoritetsbarnen och majoritetsbarnen lära sig flera språk bättre.

Det som kanske kommit som en överraskning för forskarna är ändå att barnen i

laisin opetusmallein monen kielen oppiminen toimisi parhaiten ja miten lapsi samalla oppisi myös muita tietoja. Lapsen on kielen lisäksi kyettävä oppimaan tietoa, jota tarvitaan jo nuorena ja myöhemmin aikuisiässä.

Koulu on perheen ja muun ympäristön lisäksi oleellinen osa lapsen elämää ja se on lapsen tärkeä kielenvalmiuksien ja tietojen oppimisympäristö, mitä perhe ei yleensä pysty yhtä pitkäjänteisesti lapselle tarjoamaan. Sen vuoksi päiväkodin ja esikoulun valinta on tärkeää jo alusta alkaen. Jos lapsi ei saa tukea kaksikielisyteensä päiväkotitai esikouluiässä, hänen kielenoppimisesaan menetetään kaikkein luovim ja tehokkain ajanjakso.

Koululla ja aikuismaailmalla on tiettyjä odotuksia lapsen oppimisen suhteen. Oppimiseen vaikuttavat kuitenkin monet muut ulkoiset tekijät, esim. lapsen sosiaalinen ympäristö, yhteiskunnan asenteet lapsen kieliä ja kielen käyttäjäryhmiä kohtaan, perheen asennoituminen, koulutusperinteet ja tieto kaksikielisydestä. Mutta oppimiseen vaikuttaa myös se, kuinka koulu opettaa lasta tai rohkaisee lasta oppimaan omin päin.

Tilastollisesti on lähes mahdotonta osoittaa, että jonkin opetusohjelman tai jonkin opetusmallin tulokset olisivat parhaat mahdolliset. Viimeaikaisen tutkimuksen mukaan tietyistä opetusmalleista, joissa lapsen kieliä käytetään opetuksen osana, saadaan paremmat tulokset kuin monista muista malleista.

Perusajatus näissä ohjelmissa tai opetusmalleissa, nk. kaksikielisyssä kaksisuuntaohjelmissa (engl. dual bilingual programs), ei ole oikeastaan mitenkään yllättävä: kumpaakin kieltä on opetettava alusta lähtien niin paljon ja niin kauan kuin mahdollista. Jos myös vähemmistökieltä puhuvat lapsi-

ryhmät yhdistetään enemmistökieltä puhuvien kanssa ja kaikkia lapsia opetetaan alusta lähtien molemmilla kielillä, sekä vähemmistölapset että enemmistölapset oppivat kielet paremmin.

Tutkijoita yllätti erityisesti se, että tällaisiin opetusmalleihin osallistuneet lapset menestyivät hyvin myös koulun muussa opetuksessa. Hyvät tulokset tulivat kuitenkin esiin vasta 5–6 kouluvuoden jälkeen, jos kouluympäristö oli koko ajan kaksikielinen.

Nämä opetusmallit näyttävät myös vaikuttavan oppimiseen enemmän kuin sosiaaliset ja muut tekijät lapsen perheessä. Näissä ohjelmissa on myös käytetty muita opetusmalleja kuin perinteistä katederiopetusta. Sillä että pedagogiset työskentelytavat perustuivat lasten yhteistyöhön, oli varmasti osuutensa hyviin tuloksiin. Merkitys saattoi olla myös sillä, että opetusmalli vahvisti lasten itseluottamusta ja -varmuutta sekä että kaikki lapset yhtäältä olivat joissakin asioissa parempia kuin luokkatoverinsa, ja toisaalta he voivat oppia toisiltaan.

Kaksisuuntaamallisissa myös vähemmistölapset saavat opetusta eri kouluaineissa sillä kielellä, jonka he hallitsevat parhaiten.

denna form av undervisningsmodeller också blir mycket framgångsrika i övrig ämnesinlärning i skolan. Men de goda resultaten dök i dessa studier upp först efter ca 5–6 år i samma tvåspråkiga skolmiljö.

Det verkar också som denna modell har en starkare effekt på inlärningen än sociala och andra faktorer i barnens familjemiljö. Men dessa program har också samtidigt arbetat med andra pedagogiska modeller än traditionell katederundervisning, vilket kan vara en bidragande orsak: olika samarbetspedagogiska (kollaborativa) arbetssätt mellan barnen bidrar till framgången. En ytterligare förklaring kan vara att både minoritets- och majoritetsbarnen får uppleva att de kan bättre än sina kamrater i samma klass, men också att de kan lära sig av dem.

En orsak till att även minoritetsbarnen klarar sig bättre i en tvåvägsmodell är att man får undervisning i olika skolämnen på det språk man behärskar bäst. Man ställs därmed inför mer krävande uppgifter att lösa, inte bara inför att lära sig språket och om dess struktur. Man behöver heller inte försöka lära sig ett alltför komplicerat innehåll på ett språk som man inte behärskar tillräckligt väl för att kunna förstå innehållet på ett djupare plan. Senare, när man har tillgång till båda språken på en hög nivå, kan också kunskapen hämtas in på endera språket, och den kan presenteras på båda språken.

Principen eller hemligheten i tvåvägsmodellen är att man har kontinuerlig, mångsidig och utvecklande kontakt med båda språken under lång tid.

FAMILJEN OCH SKOLAN

Även om hemmet är avgörande för många aspekter av barnets utveckling och skolgång, spelar även skolan en avgörande roll. Hemmet kan normalt inte kompensera för ett undervisningsbortfall i modersmålet. Som förälder ska man ändå satsa på att aktivt och mångsidigt använda det egna språket med barnet och föräldrarnas insatser har en stor betydelse. Det är viktigt att läsa för och med barnen, främst på modersmålet, speciellt om det språket är i en samhällsligt svagare position. Det har visat sig att kvantitet kan förvandlas till kvalitet: ju mer man läser, desto bättre blir barnen i sin totala språkbehärskning.

När det gäller utvecklingen av färdigheter som har med t.ex. skrivande och mer avancerade muntliga språkliga aktiviteter att göra, har skolan däremot ett försteg, både i termer av tid och utbildning för detta.

OLIKA FAMILJER, OLIKA MÖJLIGHETER OCH UTMANINGAR

Mycket av det som typiskt för tvåspråkiga familjer stämmer inte för alla familjer och deras språkliga vardag. Vad gäller sverigefinska familjer har man t.ex. länge tänkt att en ”standardfamilj” har två finskspråkiga föräldrar. Det var antagligen vanligast fram till 1980-talets mitt, men idag stämmer den bilden dåligt.

En sverigefinsk familj har idag ofta en finsk och en svensk förälder. Allt vanligare har det också blivit att en förälder är finsk och den andra har en tredje språklig och

Itse kielen ja sen rakenteen lisäksi lapset joutuvat ratkomaan vaativampia tehtäviä omalla kielellään. Lasten ei myöskään tarvitse yrittää oppia vaikeita asioita kielellä, jota he eivät hallitse tarpeeksi hyvin ja joka ei riitä asiasisällön syvempään ymmärtämiseen. Myöhemmin kun molemmat kielet ovat paremmin hallinnassa, lapset voivat omaksua tietoja kummallakin kielellä, ja tiedot voidaan myös esittää kummalla kielellä tahansa.

Kaksisuuntamallin periaate tai salaisuus on yksinkertaisesti se, että lapsi on jatkuvasti, monipuolisesti ja kehittäväällä tavalla ja kauan tekemisissä molempien kielten kanssa.

PERHE JA KOULU

Vaikka kodilla on monessa suhteessa ratkaiseva osuus lapsen kehityksessä ja koulunkäynnissä, myös koulun merkitys on hyvin tärkeä. Koti ei voi yleensä turvata lapsen äidinkielen kehitystä, jos koulussa ei ole mahdollisuutta äidinkieliseen opetukseen. Vanhempien on kuitenkin aktiivisesti ja monipuolisesti käytettävä omaa kieltään lapsen kanssa, koska sillä on hyvin myön-

teinen vaikutus lapsen kehitykseen. Lapselle ja lapsen kanssa lukeminen on tärkeä osa äidinkielen vahvistamista, ja äidinkielellä lukemista tulisi harrastaa varsinkin, jos kyseinen kieli on yhteiskunnassa heikossa asemassa. Lukemisen määrä on muutettavissa laaduksi: mitä enemmän lapselle luetaan, sitä paremmin lapsi oppii hallitsemaan kieltensä.

Vaativampien kielellisten valmiuksien, esim. kirjoittamisen ja suullisen kielitaidon kehittämässä taas koululla on avainasema.

PERHEET OVAT ERILAISIA, SAMOIN MAHDOLLISUUDET JA HAASTEET

Kaikkia kaksikielisille perheille tyypillisinä pidettyjä piirteitä ei tietenkään ole kaikissa perheissä ja kaikkien kielellisessä arjessa. Ruotsinsuomalaisen perheen on kauan oletettu olevan perhe, jossa on kaksi suomenkielistä vanhempaa. Pääasiassa olikin näin 1980-luvulle asti, mutta nykyään näin ei ole läheskään kaikissa perheissä.

Monessa ruotsinsuomalaisessa perheessä on nykyään toinen vanhemmista ruotsinkielinen. On myös yleistä, että toisella vanhemmista on jokin muu kieli- ja kulttuuri-tausta, ja myös yksinhuoltajaperheet ovat tavallisia. Vanhempien tai vanhemman suomen kielen taito saattaa myös vaihdella suuresti riippuen ennen kaikkea siitä, kuinka paljon korkeatasoista kaksikielistä opetusta he ovat itse saaneet.

Lapsen kaksikielisyyshkehitykseen vaikuttaa suuresti perheen asennoituminen kieli- ja kaksikielisyyshkysymyksiin. Myös mahdollisuudet kuulla ja käyttää eri kieliä

kulturell bakgrund. Många barn bor också hos en förälder. Dessutom varierar dessa familjebildningsmönster efter bostadsort och miljö. Kunskaperna i finska kan också skifta betydligt redan hos föräldrarna, främst beroende på om de själva har fått avancerad tvåspråkig undervisning eller inte.

Förutsättningarna för de olika familjerna varierar både beroende på hur familjen ser på frågor om språk och om tvåspråkighet. Möjligheten att höra och använda de olika språken skiljer sig åt betydligt, både kvantitativt och kvalitativt. I vissa familjer hör barnen kanske nästan enbart modersmålet under de första åren, i andra hör de kanske främst svenska, i en tredje kanske svenska, finska och ett tredje språk, i en fjärde finska och ett tredje språk.

De olika målsättningarna och möjligheterna för familjerna att fostra barnen till tvåspråkighet kan leda till olika resultat. Det kan vara värt att fundera på målsättningar och vilka krav det ställer på föräldrarna, beroende just på hur familjens språkliga vardag ser ut. Om man vet att man inte kommer att kunna orka satsa på en kontinuerlig användning av språket i stort sett i alla situationer, eller att man t.ex. inte har möjlighet att erbjuda barnet vistelser i ett annat land eller med enspråkiga släktingar, kanske man ska sätta målsättningen lägre. Man bör då inte förvänta sig att resultatet blir s.k. infödd språkbehärskning i det mindre använda språket.

I detta sammanhang behöver man också försöka sätta den insats man bidrar med själv och språkvalet i förskola och skola i relation till vad man normalt kan uppnå. Ett konsekvent användande av modersmålet i både hem, skol- och närmiljön ger enligt erfarenheten det bästa och mest avancerade slutresultatet.

VÅRT INTERNATIONALISERADE TIDEVARV

Samtidigt som språken i världen blir färre har människors kontakter på olika språk med omvärlden ökat drastiskt under de senaste decennierna. I och med informationsteknologins och medias globalisering har denna process ytterligare för snabbats. Människan har näst intill gränslösa möjligheter att röra sig mellan länder och till nya kulturer och språkområden. Förvisso har engelskan som ett lingua franca, ett gemensamt globalt språk, lett till att man i de flesta miljöer hittar någon som åtminstone hjälpligt kan kommunicera på engelska. Men fortfarande uppstår den mest effektiva kommunikationen när åtminstone en part behärskar språket som används på ett djupare plan. Och trots allt är våra kunskaper i engelska inte alltid så goda som vi tror. Våra behov att lära oss andra språk kommer därför antagligen inte att upphöra.

I Sverige verkar antalet språk som studeras i skolan reduceras: svenskan och engelskan vinner på andra språks bekostnad, möjligen spanska undantaget. Modersmålsundervisningens möjligheter att skapa en balanserad flerspråkighet i det och i svenska och engelska, har inte tagits till vara på ett föredömligt sätt. Ur samhällsynvinkel vore det däremot en fördel att bygga upp kompetensen i alla de ca 200 språk som talas i Sverige, utöver svenska, engelska och spanska.

Den svenska utvecklingen verkar gå stick i stäv mot en alleuropeisk språkpolitisk satsning: alla europeiska medborgare ska sedan 1990-talets mitt med skolans hjälp lära sig minst tre språk. Om man på

ovat erilaiset. Joissakin perheissä lapsi ehkä kuulee pelkästään äidinkieltä ensimmäisten elinvuosiensa aikana, joissakin ehkä pääasiassa ruotsia, joissakin ruotsia, suomea ja jotakin kolmatta kieltä ja joissakin suomea ja jotakin kolmatta kieltä.

Perheiden kaksikielisyyskasvatuksen tavoitteet ja mahdollisuudet voivat johtaa erilaisiin tuloksiin. Saattaisikin olla aiheellista pohtia perheen omia kaksikielisyystavoitteita ja sitä, mitä vaatimuksia tavoitteet asettavat vanhemmille perheen kielellisessä tilanteessa. Jos on jo etukäteen tiedossa, että kieltä ei voida tai jakseta käyttää jatkuvasti kaikissa tilanteissa, tavoitteita on parasta laskea. Samoin jos lapsella ei ole mahdollisuutta käyttää äidinkieltään perheen ulkopuolella tai jos hän ei voi käyttää kieltään esim. sukulaistensa kanssa. Tällöin edellytykset hyvään kielenkehitykseen ovat rajalliset, eikä ole edes realistista odottaa, että vähemmän käytetyn kielen taito kehityisi syntyperäisen puhujan kielitaidon tasolle.

Jos äidinkieltä käytetään määrätietoisesti ja jatkuvasti sekä kotona että esikoulussa ja koulussa, on lopputulos kokemusten mukaan paras ja kauaskantoisin. Vanhempien onkin hyvä kiinnittää huomiota omiin mahdollisuuksiinsa kielen käytössä ja kielivalinnoissa.

KANSAINVÄLISTYNYT AIKAKAUTEMME

Samalla kun kielet ovat viime vuosikymmenten aikana vähentyneet, ovat kontaktit eri kieliryhmien välillä lisääntyneet huomattavasti. Tätä kehitystä ovat tietotek-

niikan kehitys ja tiedotusvälineiden kansainvälistyminen nopeuttaneet entisestään. Nykyään ihmisillä on lähes rajattomat mahdollisuudet matkustella ja tutustua muihin kulttuureihin ja kielialueisiin. Englannista on tosin tullut ns. *lingua franca*, yleismaailmallinen kieli, jolla voi ainakin auttavasti kommunikoida melkein kaikkialla. Syvällisempi ja tehokkaampi viestintä edellyttää kuitenkin, että ainakin toinen osapuoli hallitsee kommunikointikielen hyvin. Englantia ei ainakaan vielä hallita tarpeeksi hyvin, joten muillakin kielillä kyllä riittää kysyntää ja tarvetta.

Ruotsissa koulukielten määrä on vähentymässä. Ruotsi ja englantia valtaavat alaa muiden kielten kustannuksella, poikkeuksena on ehkä espanja. Äidinkielenopetuksen mahdollisuuksia luoda tasapainoista monikielisyttä, johon sisältyvät äidinkielen, ruotsin ja englannin hallinta, ei ole hyödynnetty kunnolla. Yhteiskunnan kannalta olisi kuitenkin edullista tukea ruotsin ja englannin lisäksi myös kaikkia niitä 200 kieltä, joita Ruotsissa puhutaan.

Kehitys Ruotsissa vaikuttaa sotivan yleiseurooppalaista kielipoliittista linjaa vastaan: 1990-luvulla tehdyn periaatepäätöksen mukaan kaikkien Euroopan kansalaisten tulisi oppia koulussa ainakin kolme eri kieltä. Jos muualla Euroopassa panostetaan tähän, Ruotsissa tulee pitemmällä tähtäimellä vaikeuksia. Vaikutukset ruotsalaiseen kulttuuriin ovat epäedullisia, ruotsalaisten kontaktimahdollisuudet muuhun maailmaan huononevat, ja lisäksi pienenevät mahdollisuudet säilyttää maassa oleva monimuotoisuus.

Niillä ruotsinsuomalaisilla vanhemmillä, jotka hallitsevat sekä ruotsin että suomen, on siis suuri etu, ja he pystyvät vaikuttamaan myönteisesti lastensa tulevaisuuteen antamalla kieltensä lahjaksi lapsilleen.

andra håll i Europa satsar på detta leder det på längre sikt till negativa effekter för svensk kultur, svenska kontaktmöjligheter med omvärlden och för upprätthållandet av den mångfald som finns i landet.

Även ur denna synvinkel har sverigefinska föräldrar som redan talar ett annat språk en fördel och en inte så oviktig möjlighet att verka för en positiv utveckling för familjen, för företag och organisationer, där finskan är en viktig merit. Detta förutsätter dock att man skaffar sig goda kunskaper i det.

Informationsteknologin bidrar också till bättre möjligheter att umgås, läsa och kommunicera på språk som inte undervisas i någon högre grad i den svenska skolan och som heller inte används mycket i närmiljön. Teknologin kan delvis ersätta annan språkutvecklande verksamhet. Genom Internet, samtalslistor och e-post osv., finns nu oanade möjligheter att vidga sina vyer. Men även detta kräver en ganska långsiktig satsning från föräldrar och skola. Om man avbryter eller låter språkutvecklingen avstanna, torde en följd vara att man är tvungen till att umgås på engelska med t.ex. finskspråkiga släktingar i Finland. För barn och ungdomar kan det leda till att möjligheten att försöka använda sig av Internet som ett hjälpmedel att underhålla finskan begränsas vartefter kunskaperna försvagas i språket, speciellt i skrift. En följd av detta i sin tur kan bli att de även med finskspråkiga jämnåriga måste använda engelska.

TVÅSPRÅKIGHETENS ROLL FÖR FINSKAN I SVERIGE

Fostran till tvåspråkighet är inte alltid gratis, utan den är förenad med både kortsiktiga lösningar och långsiktig planering. Både de kortsiktiga och långsiktiga besluten påverkar barnet, dess språkliga framtid och dess andra utvecklingsmöjligheter. De påverkar också direkt finskans möjligheter att förbli en del av den svenska kulturen. I Sverige torde tvåspråkigheten i mer krävande mening idag vara en förutsättning för finskans bevarande. I dagsläget råder en motsatt situation, nämligen att stora grupper barn tappar sitt förstaspråk, finskan. Både hemmen och skolan har här sitt ansvar att bära.

Även om finskan i realiteten använts i Sverige sedan 1200-talet, har man inte uppfattat det som ett inhemskt språk. Främst beror detta på att talarna tidigare oftast varit vanligt folk, med relativt enkla yrken och de har hört till de lägre sociala klasserna eller socialgrupperna. Säkerligen har det alltid också funnits tvåspråkiga brobyggare bland dem, men på längre sikt har inte finskan haft ett egenvärde i det svenska samhället. Periodvis har det funnits försök att stödja finskan, både i de områden som befolkades av de s.k. svedjefinnarna och deras ättlingar samt i Tornedalen. Man hade bl.a. undervisning på finska i Tornedalen från folkskolans introduktion till cirka 1880-talets slut. Först mot slutet av 1900-talet upp-stod en mer avancerad insikt i värdet av bevarandet av finska som ett inhemskt svenskt språk, ungefär på samma sätt som svenskan i Finland har accepterats som en kulturell, skolpolitisk och samhällelig självklarhet. I Sverige har vi förvisso en bit kvar till detta, men genom den

Ei pidä unohtaa, että monilla yhteiskunnan aloilla suomen kielen taito on nykyään tärkeä meriitti.

Tietotekniikka on avannut uusia mahdollisuuksia seurusteluun, lukemiseen ja viestintään myös kielillä, joita ei juurikaan opeteta Ruotsin kouluissa ja joita ei paljon lähiympäristössä käytetä. Osin tietotekniikalla voi täydentää kielenopiskelua, ja esim. Internetin, keskustelufoorumien ja sähköpostin avulla voi nykyään paljonkin laajentaa näköalojaan. Mutta myös tietotekniikan käyttö edellyttää vanhemmilta ja koululta pitkäjänteistä suunnittelua ja panostusta. Jos lapsen ja nuoren Internetin käyttöä ei ohjata millään tavalla, sen merkitys kielellisenä apuvälineenä heikkenee varsinkin kirjoituksen suhteen. Jos lisäksi kielenkehityksen annetaan pysähtyä, tietotekniikan ainoaksi käyttökieleksi tulee vähitellen englanti ja sitä lapsi ehkä joutuu käyttämään myös Suomessa asuvien sukulaistensa ja ikätoveriensa kanssa.

KAKSIKIELISYYDEN MERKITYS SUOMEN KIELELLE RUOTSISSA

Kaksikielisyyteen kasvattaminen ei tapahdu koskaan itsestään, vaan se vaatii sekä lyhyen että pitkän tähtäimen ratkaisuja ja suunnittelua. Ne vaikuttavat lapsen kielelliseen tulevaisuuteen ja myös muuhun kehitykseen sekä suoraan siihen, tuleeko suomen kielestä osa ruotsalaista kulttuuria. Kaksikielisuus on ehdoton edellytys suomen kielen säilymiselle Ruotsissa. Tämän päivän Ruotsissa hyvin moni lapsi menettää ensimmäisen kielensä, suomen. Siitä ovat

vastuussa sekä kodit että koulu.

Vaikka suomea on tosiasiaassa käytetty Ruotsissa jo 1200-luvulta lähtien, sitä ei ole pidetty kotimaisena kielenä. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että suurin osa puhujista on ollut tavallista kansaa ja heidän ammatinsa ei-arvostettuja, ja suomenkieliset ovat kuuluneet alempiin sosiaaliluokkiin tai -ryhmiin. Kaksikielisyydellä on varmastikin ollut kaikkina aikoina omat puolestapuhujansa, mutta suomen kielellä ei ole koskaan ollut Ruotsissa arvostettua asemaa. Joitakin yrityksiä suomen kielen tukemiseksi on tehty niillä alueilla, joilla on asunut metsäsuomalaisia ja tornionlaaksolaisia. Esim. Tornionlaaksossa oli kansakoulussa opetuskielenä suomi 1880-luvun loppuun asti. Vasta viime vuosisadan lopulla alettiin paremmin tiedostamaan suomen kielen säilyttämisen arvo Ruotsin kotimaisena kielenä. Yhtenä esimerkkinä toimi Suomi, jossa ruotsin kieli on kulttuurinen, koulupoliittinen ja yhteiskunnallinen itsestäänselvyys. Ruotsissa tälle tasolle on vielä matkaa, mutta suomen kielen vuonna 2000 saama virallinen vähemmistöasema on askel tähän suuntaan. Toisaalta on epävarmaa, tulivatko toimenpiteet Ruotsissa ajoissa, jotta kielenvaihdon voisi pysäyttää. Moni asia viittaa siihen, että kehitys tulee olemaan samanlainen kuin monta kertaa aikaisemmin Ruotsin suomenkielisten historiassa.

Toimet suomen kielen säilyttämiseksi ovat tärkeitä lasten takia, mutta toimilla on myös laajempi yhteiskunnallinen merkitys. Ruotsi ja Suomi ovat nykyään yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti nivoutuneet toisiinsa enemmän kuin koskaan ennen nykyyhistorian aikana. Tätä on osittain edistänyt se, että Suomessa puhutaan myös ruotsia. Jos Ruotsissa puhuttaisiin jatkossakin suomea, tämä yhteenkasvaminen saattaisi jopa

officiella minoritetsstatus som finskan fick år 2000 i Sverige, har viktiga första steg tagits. Å andra sidan är det oklart om dessa insikter och de praktiska åtgärderna kommit i tid för att vända språkbytest-processen. Det finns en hel del som talar för att vi får uppleva samma processer som många gånger tidigare i Sveriges finskspråkigas historia.

Språkbevarande insatser för finskan i Sverige är viktiga för barnens vidkommande och samtidigt är finskans bevarande i Sverige av samhällelig vikt. Vikten av att det skapas åtgärder i Sverige som stöder finskkunnigheten ökar i takt med att de svenskspråkigas antal i Finland minskar. De två grannsamhällena, som på många olika sätt i dagens läge är mer i kontakt med varandra än någonsin tidigare och som har samhälls- och ekonomiska funktioner som är djupt integrerade i varandra, ska inte behöva glida ifrån varandra. Det skulle vara en märklig paradox att man idag skulle behöva gå över till engelska för att kunna tala med varandra.

Försök att bättra på språkbevarande är intensiva globalt sett också. Kulturforskare och språkvetare har sedan länge förstått betydelsen av att inte låta olika språk försvinna helt och hållet. Språken bär på mycken dold kunskap, om konkreta och historiskt upplevda faser i den gruppens liv, och genom att resultaten av mänskliga strävanden och kunskap filterats in i språket, i dess struktur, ordförråd och i dess användning i det dagliga livet. Det kan handla om ordförråd för naturen, väder, växter, eller rentav om att en kulturs samhällsstruktur återspeglas i språket, t.ex. genom släktermer.

Språkbevarande och vikten av det har av Lenore Arnberg en gång beskrivits som

en tudelad målsättning. För henne och många föräldrar är förstås den första orsaken, att *rädda barnet*, det primära. Men räddar man barnet till en fungerande tvåspråkighet, har man också gjort starka insatser för att *rädda språket*. Jag vill lägga till en faktor eller orsak till att man ska fortsätta sådana ansträngningar. Det är väsentligt för människor att kunna känna sig hemma och trygga i en grupp. Har man lyckats skapa förutsättningar för att rädda barnet och språket, har man också lyckats skapa förutsättningar för att *rädda gruppen* och dess sammanhållning, som i detta fall skulle vara en minoritetsgrupp i Sverige, sverigefinnarna. Detta utgör dessutom en källa till goda kontakter mellan det finskspråkiga Finland och Skandinavien i sin helhet.

SPRÅKSORG

En erfarenhet som många människor har haft över hela världen och under olika tider, är att förlusten av ett språk gör att man förlorar förmågan att kommunicera med människor som blivit främmande, fastän de hade kunnat vara nära. Det finns också många vittnesbörd om att språkbytet eller språkförlusten för en del nästan får fysiska uttryck, som om man hade mist en nära vän. Den innebär att den identitet som varit kopplad till språket också får sig en törn. Man kan med andra ord tappa fotfästet.

Jag har i andra sammanhang jämfört denna språkförlust med en djup sorg. Den innebär dessutom ofta att barn när de blivit vuxna beskyller sina föräldrar för att dessa inte varit tillräckligt envisa och motståndskraftiga gentemot omgivningens negativa

nopeutua. Jos yhteiset kielet vähenevät, maat pakostakin etäännyvät toisistaan. Olisi varsin kummallista, jos keskinäisessä viestinnässä pitäisi tulevaisuudessa käyttää vain englantia.

Myös maailmanlaajuisesti pyritään kielensäilyttämistoimia tehostamaan. Kulttuurin- ja kielentutkijat ovat jo kauan sitten ymmärtäneet kielten moninaisuuden merkityksen. Jokaisessa kielessä on erityistietoa sen puhujien kokemuksista ja puhujayhteisön historiasta. Kieleen, sen rakenteeseen, sanastoon ja käyttöön on suodattanut puhujiansa tavoitteita ja tietoja. Kielen sanasto heijastaa elinympäristöä ja luontoa tai se voi ilmentää jopa yhteiskunnallisia rakenteita.

Lenore Arnberg on kuvannut kielensäilyttämistavoitteen kaksijakoisena. Hänelle, niinkuin myös monille vanhemmille, tärkein ja ensisijainen syy on lapsen pelastaminen. Mutta samalla kun lapsi pelastetaan toimivaan kaksikielisyyteen, on tehty myös tärkeä toimi kielen pelastamiseksi. Tähän voisi lisätä kolmannenkin tuloksen: ihmiselle on tärkeää tuntea olevansa kotona ja osa ryhmää. Jos edellytykset lapsen ja kielen pelastamiseksi ovat olemassa, ovat olemassa myös edellytykset pelastaa ryhmä ja sen yhteenkuuluvuus. Tällainen ryhmä ovat esim. ruotsinsuomalaiset.

KIELISURU

Menettäessään kielen ihminen menettää myös kyvyn kommunikoida muiden kieltä puhuvien kanssa. Läheisistäkin ihmisistä tulee vieraita. Monet jotka ovat unohtaneet tai vaihtaneet kieltä, ovat saaneet miltei fyysisiä seuraamuksia, ja he kuvaavat tilan-

netta myöhemmin samanlaisena kuin jos he olisivat menettäneet läheisen ystävän. Kieleen liittyvä identiteetti on myös saanut kolauksen. Ihminen saattaa siis menettää jalansijan.

Kielen menetystä voi rinnastaa syvään suruun. Sitä paitsi lapsi saattaa aikuisena syyttää vanhempiaan menetyksestä. Hänen mielestään vanhemmat eivät ole olleet tarpeeksi itsepäisiä ja vastahankaisia vaan ovat antaneet ympäristön kielteisten asenteiden vaikuttaa aivan liikaa vähemmistökielensä käyttöön – mikä onkin tavallisin syy siihen, että vanhemmat eivät siirrä omaa kieltään lapselleen. Monesti vanhempien menettely on tilanteessa ymmärrettävissä, mutta samalla on kuitenkin todettava, että lapselle kielen menetys saattaa myöhemmin olla raskas pala. Monet yrittävät aikuisiällä saada äidinkieltä takaisin, mutta se vaatii melkoisesti ponnistuksia ja aikaa, jota aikuisella ei ehkä muiden velvollisuuksien takia ole.

MITÄ VOIN VAATIA YHTEISKUNNALLA?

Sääntöjä ja oikeuksia

Jokaisella lapsella, jolla on jokin muu äidinkieli kuin ruotsi, on oikeus äidinkielenopetukseen. Edellytyksenä on, että äidinkieltä käytetään päivittäin lapsen kotiympäristössä ja että lapsi vanhempien vaatii tällaista opetusta. Edellytyksenä on myös, että kunnassa on vähintään viisi lasta, jotka haluavat opetusta tässä kielessä. Jos nämä ehdot on täytetty, kunnan on järjestettävä opetusta. Jos kunnalla ei ole

attityder till deras språk – detta är ju den vanligaste orsaken till att en förälder inte för sitt språk vidare till sitt barn. Beslutet att inte använda ett språk kan oftast förstås i sitt sammanhang, men det kan vara värt att veta att förlusten av språket kan vara svår att bära för många. Även om en del under sitt vuxna liv anstränger sig för att återta sitt modersmål kräver det normalt ganska stora uppoffringar och lång tid. Alla har inte den tiden att lägga ner på inläring av språket till en funktionell nivå i vuxen ålder.

VAD KAN JAG BEGÄRA AV MITT SAMHÄLLE?

Regler och rättigheter

Varje barn som har ett annat modersmål än svenska har rätt till modersmålsundervisning. I de flesta skolor ges undervisning 1–2 timmar. Förutsättningen är att språket används dagligen i barnets hemmiljö, att barnet och föräldrarna begär att få sådan undervisning och att det finns minst fem barn i kommunen som vill ha modersmålsundervisning i det språket. Kommunerna ska i så fall tillhandahålla undervisningen. Om man inte kan erbjuda en behörig lärare kan kommunerna låta bli att erbjuda undervisning. Även i dessa fall får kommunen ge undervisning.

Eleven kan också välja modersmålet under vissa förutsättningar som fritt val, som språkval istället för ett annat språk och skolan kan välja det som skolans val. Dessa möjligheter beror dock helt på skolans profil och vilja att arrangera undervisning.

Samiska, romska och tornedalska barn

kan kräva att få modersmålsundervisning även när språket inte används dagligen i närmiljön, när enstaka elever begär det och när barnet i princip inte längre förmår använda språket aktivt. Även sverigefinska organisationer och föräldrar har fört fram motsvarande önskemål, men hittills har myndigheterna inte varit villiga att tillmötesgå dessa krav.

I fem kommuner i Norrbottens län, Haparanda, Övertorneå, Pajala, Kiruna och Gällivare, har man också rätt att få förskolan helt eller delvis på modersmålet (på finska och meänkieli). För samiska gäller det i Kiruna, Gällivare, Jokkmokks och Arjeplogs kommuner. Efter vissa inkörningsproblem verkar detta också börja fungera.

Utöver detta finns det friskolor som erbjuder tvåspråkig undervisning, och inom det kommunala skolväsendet finns det i några kommuner kvar mer avancerad undervisning på svenska och finska. Man har även rätt enligt skolförordningen att inrätta tvåspråkiga finsk-svenska klasser i år 7–9, men idag verkar inga kommuner vara intresserade av att erbjuda detta. Det finns för närvarande också möjligheter att skapa tvåspråkiga försöksklasser i de senare åren av grundskolan. Detta gäller även andra språk än de nationella minoritetsspråken.

Erfarenheter från hemspråks- och modersmålsundervisningen i finska

Skolans roll för barnens tvåspråkiga fostran är central, speciellt inom sådana områden som skolan är tänkt att utbilda barn i. Det gäller ämnesinläring, avancerade språkliga kunskaper och mer krävande språk-

työhön pätevää opettajaa, opetusta ei tarvitse järjestää, mutta se ei myöskään ole kiellettyä. Useimmissa kouluissa äidinkielen opetusta annetaan 1–2 viikkotuntia.

Tietyin edellytyksin oppilas voi myös valita äidinkieltään valinnaisaineeksi tai opiskella äidinkieltään jonkin muun kielen sijasta. Myös koulu voi ottaa koulun yleiseksi valinnaisaineeksi jonkin ylimääräisen kielen. Kaikki nämä mahdollisuudet riippuvat kuitenkin siitä, minkälainen profiili koululla on ja haluaako koulu järjestää tällaista opetusta.

Saamelais-, romaani- ja tornionlaaksoalaisilla lapsilla on oikeus äidinkielenopetukseen, vaikka kieltä ei käytettäisikään päivittäin heidän lähiympäristössään, vaikka vain yksi oppilas sitä vaatisi tai vaikka oppilas ei ennestään osaisi kieltä. Ruotsinsuomalaiset järjestöt ja vanhemmat ovat vaatineet lapsilleen samanlaisia oikeuksia, mutta tähän mennessä eivät viranomaiset ole niihin suostuneet.

Norrbotenin läänin viidessä kunnassa, Haaparannassa, Matarengissä, Pajalassa, Kiirunassa ja Jällivaarassa, lapsilla on oikeus kokonaan tai osittain äidinkieliseen, suomen- tai meänkieliseen esikouluun. Saamenkielisillä lapsilla on sama oikeus Kiirunassa, Jällivaarassa, Jokkmokissa ja Arjeplogissa. Alkuvaikeuksien jälkeen toiminta on lähtenyt käyntiin ja alkaa nyt toimia.

Ruotsissa on nykyään vapaakouluja, joiden opetus on kaksikielistä. Myös joissakin kunnallisissa kouluissa on edelleen kaksikielistä opetusta. Myös yläasteelle on lainsäädännöllisesti mahdollista perustaa kaksikielisiä luokkia, mutta tällä hetkellä kunnat eivät vaikuta olevan kiinnostuneita niiden perustamisesta. Kouluilla on myös

mahdollisuus koemielessä perustaa erikielisiä luokkia tarpeen mukaan, myös muilla kuin kansallisilla vähemmistökielillä.

Kokemuksia suomen kotikielen- ja äidinkielenopetuksesta

Koulun rooli on lapsen kaksikielisyysskasvatuksessa keskeinen. Erityisesti tämä koskee aineopetusta, vaativampia kielellisiä tietoja ja vaativampaa kielenkäyttöä. Koulun antama tuki ilmentää myös, missä arvossa jotakin kieltä pidetään – jos kieltä ei opeteta eikä sitä käytetä opetuksessa, lapsi saa käsityksen, että kieltä ei tarvita eikä se ole tärkeä ja että kieltä käyttävä henkilö ei ole huomion arvoinen.

Ruotsi käynnisti jo 1960-luvulla ns. kotikielenopetuksen, joka 1970–1980-luvulla laajeni koko maahan. Aikaa myöten opetusta monestakin syystä vähennettiin huomattavasti, ja se loppui monissa kunnissa kokonaan. 1990-luvulla kotikieli-nimitys muutettiin äidinkieleksi. Tällä hetkellä ei äidinkielenopettajia juurikaan kunnallisissa kouluissa näe, ja niillä, jotka kouluissa tätä työtä vielä tekevät, on huonot mahdollisuudet tehdä yhteistyötä muiden opettajien kanssa. Äidinkielenopetus on nimittäin siirretty varsinaisen kouluajan ulkopuolelle ylimääräiseksi aineeksi. Lapsen vapaa-ajanharrastukset kilpailevat usein äidinkielenopetuksen kanssa, ja mitä vanhemmaksi lapsi tulee sitä vastahakoisemmin hän osallistuu opetukseen. Äidinkielen opetusaikaa on myös vähennetty. Yhä useammat vanhemmat ja lapset suhtautuvat varauksin opetuksen käytännön järjestelyihin eivätkä edes vaadi opetusta, vaikka siihen olisi oikeus. Tämä on valitettavan usein tulkittu kiinnostuksen puutteeksi. Tilanteesta tulisi

bruk. Skolans stöd signalerar också vilken vikt man fäster vid ett språk – om man inte ger undervisning i och på det, signalerar det att språket inte behövs och att det är oviktigt. Man visar också att personerna som talar det, inte är värda uppmärksamhet. Sverige införde redan mot slutet av 1960-talet en hemspråksundervisning som var ganska omfattande. Genom åren har den av många skäl urholkats. Idag syns inte modersmållärarna i den kommunala skolan och de har dåliga möjligheter att samarbeta med resten av skolan, eftersom tidpunkten för modersmålsundervisningen är satt utanför den sammanhållna skoldagen. Barnets andra fritidsintressen kolliderar därför ofta med modersmålsundervisningen. Ju äldre barnen blir, desto svårare blir det att hålla dem kvar i undervisningen. Samtidigt har tiden till modersmålsundervisning minskat. Allt fler föräldrar och barn har blivit tveksamma till att begära modersmålsundervisning, även när man har rätt till det. Tyvärr har detta ibland tolkats som att intresset inte finns, trots att orsaken egentligen är de praktiska svårigheterna att få undervisningen att fungera. Förhållandena kunde nog ändras till det bättre om både modersmålen och modersmållärarna återupprättades som en viktig och normal del av skolans vardag.

I Sverige innebär modersmålsundervisning idag – oftast arrangerad som undervisning i själva språket – att ämnesundervisning på modersmålet inte ges. Denna modell har i färsk internationella utvärderingar och studier bedömts vara kanske den sämsta modellen för utvecklingen av tvåspråkighet. En av veteranerna och experterna inom tvåspråkighetsforskningens område, professor Hugo Baetens Beardsmore, menade under en hearing i Europarådet i Strasbourg hösten 2005, att det kanske är

tveksamt om man kan förorda en enda god modell som leder till goda resultat i alla miljöer och samhällen. Däremot menade han att det var mindre tveksamt att utnämna det kanske sämsta alternativet, enstaka s.k. hemspråks- eller modersmålstimmar. Å andra sidan måste man konstatera att lite är bättre än ingenting för dem som deltar, främst för självkänslan och den etniska identiteten.

Fram till början av 1990-talet var möjligheterna att anordna och få hemspråksundervisning (sedan 1997 kallat modersmålsundervisning) relativt bra. För en del av eleverna kunde undervisningen ske under timplanebunden tid och det förekom samarbete med andra ämnen och lärare. Den språkliga utvecklingen för eleverna kanske inte alltid blev så mycket bättre än idag, men många barn upplevde modersmålsklasserna och hemspråksundervisningen som en fristad och avkoppling från omgivningens krav på anpassning eller assimilering. Med undervisning i modersmålet skapades trygghet för barnen och stöd för minoritetsidentiteten. Att få vistas bland barn som har gemensamt ursprung är av godo. Ett visst mått av separering har alltså fungerat positivt.

Tidigare fanns det i större utsträckning också modersmålsklasser i den kommunala skolan. Både barn och omgivning uppfattade emellanåt övergången mellan tvåspråkiga eller modersmålsklasser och klasser med i huvudsak svenska elever som betungande. I flera studier verkar barnen å andra sidan på sikt ändå tycka, att man inte ville ha den tid ogjord som man hade i de tvåspråkiga eller modersmålsklasserna. Men övergången från en när- och småskalig miljö till en större skola orsakar alltid en viss grad av ångest hos barn. Det kan vara svårt att särskilja problem med övergången

aivan toinen, jos äidinkielestä tehtäisiin normaali oppiaine ja jos äidinkielenopettajista tulisi taas luonnollinen osa koulun toimintaa.

Ruotsissa äidinkielenopetus tarkoittaa useimmiten sitä, että järjestetään itse kielen opetusta, mutta aineopetus on pelkästään ruotsiksi. Tuoreissa kansainvälisissä arvioinneissa ja tutkimuksissa tällaisen opetusmallin on todettu olevan kaksikielisyyskehityksen kannalta huonoin mahdollinen. Professori Hugo Baetens Beardmore, joka on kokeneimpia asiantuntijoita kaksikielisyystutkimuksen alueella, korosti ollessaan Euroopan neuvoston kuultavana Strasbourgin kaupungissa syksyllä 2005, että on varsin epävarmaa, voiko yksi ja sama, joissakin paikoin hyväksi todettu opetusmalli johtaa hyviin tuloksiin kaikissa olosuhteissa ja maissa. Sen sijaan hän oli vakuuttunut siitä, että yksittäiset ns. kotikielen tai äidinkielen tunnit ovat huonoin vaihtoehto. – Toisaalta on kuitenkin todettava, että vähäinenskin opetus on parempi kuin ei mitään, ainakin se parantaa itsetuntoa ja vahvistaa etnistä identiteettiä.

1990-luvulle saakka Ruotsissa oli suhteellisen hyvät mahdollisuudet järjestää ja saada kotikielenopetusta. Osa opetuksesta voitiin myös järjestää normaalin koulupäivän puitteissa, ja opettajat saattoivat tehdä yhteistyötä muiden opettajien kanssa. Oppilaiden kielellinen kehitys ei ehkä kaikissa tapauksissa edistynyt nykyistä paremmin, mutta monet lapset kokivat kaksikieliset luokat ja kotikielenopetuksen vapauttavana ja rentouttavana, ympäristö kun vaati sopeutumista ja sulautumista. Äidinkieli loi lapsille turvallisuutta ja tuki heidän vähemmistöidentiteettiään. Se, että samataustaiset lapset saivat olla yhdessä, oli hyväksi. Tässä tapauksessa on siis tietynasteinen eristäytyminen tai suojeleminen ollut

myönteistä.

Aikaisemmin kunnallisissa kouluissa oli myös enemmän kaksikielisiä luokkia. Jotkut lapset ja vanhemmat kokivat myöhemmin siirtymisen ruotsinkielisiin luokkiin raskaana, mutta useat tutkimukset osoittavat lasten jälkeenpäin muistelleen hyvällä aikaansa kaksikielisisä luokissa. Toisaalta, varsinkin jos siirtyminen luokalta toiselle edellytti myös koulun vaihtoa, on vaikea arvioida kuinka paljon kieliympäristön vaihtuminen vaikutti lapsen tuntemuksiin. Myös monista enemmistökielisistä lapsista on tuntunut epämiellyttävältä ja ahdistavalta siirtyä pienestä koulusta suurempaan. Tällainen kitka voidaan ainakin osittain poistaa, jos siirtyminen järjestetään joustavasti.

Kunnallisten suomen- ja ruotsinkielisten kaksikielisten luokkien sijasta on joillekin paikkakunnille nykyään perustettu ruotsinsuomalaisia vapaakouluja. Näitä kouluja on tällä hetkellä kahdeksan, ja ne sijaitsevat Suur-Tukholman alueella, Eskilstunassa, Örebrossa, Motalassa ja Göteborgissa. Nämä koulut opettavat myös eri kouluaineita suomen kielellä. Suurimmalla osalla ruotsinsuomalaisia lapsia ei kuitenkaan ole vapaakoulumahdollisuutta, joten vapaakoulut eivät voi yksin alkuunkaan ratkaista suomenkielisen opetuksen ongelmaa.

Ruotsinsuomalaiset kaksikieliset vapaakoulut ovat toimineet hyvin ja ovat paikkakunnillaan hyvä kouluvaihtoehto. Ne ovat selvästi edistäneet lasten kaksikielisyyttä, ja kokemukset osoittavat myös, että peruskoulun jälkeen lapset hallitsevat ruotsin kielen ainakin yhtä hyvin kuin suomen.

Koulunvalinnassa vanhempien on oltava aktiivisia. Parasta on ottaa yhteyttä kotikunnan eri kouluihin ja koulutuslautakuntaan ja selvittää, mitä mahdollisuuksia paik-

från en mindre till en större och mer avlägsen skola i sig, från sådana problem som orsakas av övergången från en språkligt inrik-tad klass till en mer svenskspråkig. I viss mån kan sådana friktioner säkert avhjälpas genom planering och organisation av verksamheten på nya sätt.

Alternativen till de kommunala tvåspråkiga klasserna för finsktalande barn i Sverige består idag främst av sverigefinska friskolor. Men för finskans del räcker de åtta skolor som också undervisar i ämnen på finska inte till för alla och de räcker heller inte till för att skapa en bred och samtidigt djupare kunskap i språket för hela den sverigefinska befolkningens behov.

De sverigefinska tvåspråkiga friskolorna har överlag framstått som goda alternativ och de har tydligt befrämjat tvåspråkigheten hos barnen. En erfarenhet tycks vara att barnen mot slutet av grundskolan ändå behärskar svenska om inte bättre, så minst lika bra som finska.

Det föräldrar kan göra, är bl.a. att genom egen aktivitet – kontakta skolor och utbildningsnämnder i sin hemkommun – ta reda på vilka möjligheter till modersmålsundervisning som finns. I många kommuner har informationen om dessa varit obefintlig eller diffus, men reglerna för informationen är klara – kommunerna ska informera och fråga om intresse finns för modersmålsundervisning. Finskan har sedan år 2000, då finskan blev ett nationellt minoritetsspråk i Sverige i princip bättre förutsättningar generellt att få sina behov av samhällsstöd tillfredsställda, men än så länge har inte verkligheten och de mer positiva attityderna till finska hunnit få genomslag i skolans värld.

FINSKAN SOM MINORITETSSPRÅK I SVERIGE

Den svenska minoritetspolitiken gick in i en ny fas kring 1999–2000, när två internationella överenskommelser undertecknades av Sverige. Man kan kanske säga att det internationella intresset för dessa frågor satte press på Sverige att komma med i det europeiska samarbetet kring minoritetsspråk och minoriteter. Europarådet har också två olika kontrollfunktioner som följer upp hur de olika länderna agerar i dessa frågor. Man har dock – lika lite som t.ex. Sverigefinska Riksförbundet och Sverigefinländarna delegation, de kanske främsta organisationerna som direkt företräder sverigefinnarna minoritetspolitiskt – möjlighet att direkt involvera sig i enstaka fall. Dessa kan normalt ändå ge råd om hur man ska gå vidare för att påverka myndigheter som inte följer de internationella överenskommelserna. De egna initiativen och viljestyrkan att följa upp dessa frågor är dock helt avgörande för om man ska kunna uppnå något och ändra på de alltjämt ganska motsträviga attityderna mot finska från svenska myndigheter och det svenska majoritetssamhället. I takt med att internationell forskning allt tydligare visar på nyttan med tvåspråkighet kan dock även finska dra nytta av att attityderna till tvåspråkighet och språklig mångfald i skolans värld börjar vända igen. Det finns också konkreta framsteg i enstaka kommuner redan idag.

kakunnalla on äidinkielenopetukseen. Monissa kunnissa on tiedottaminen äidinkieli-
sestä opetuksesta olematonta ja epäselvää,
mutta tiedottamisesta on olemassa selvät
säännöt: kuntien täytyy tiedottaa ja kysyä
perheiltä, halutaanko perheessä äidinkie-
lenopetusta. Periaatteessa suomen kielellä
on nykyään aikaisempaa parempi asema
Ruotsissa, koska siitä tuli vuonna 2000
kansallinen vähemmistökieli. Toistaiseksi
tämän aseman käytännön vaikutukset ovat
olleet vähäisiä, eivätkä koulumaailmassa-
kaan asenteet ole muuttuneet juuri myönteis-
emmiksi.

SUOMI RUOTSIN VÄHEMMISTÖKIELENÄ

Ruotsin vähemmistöpolitiikalla alkoi uusi
vaihe 1999–2000, kun Ruotsi allekirjoitti
kaksi kansainvälistä vähemmistöjä koske-
vaa sopimusta. Monet muutkin maat olivat
allekirjoittaneet nämä sopimukset, ja Ruot-
si tavallaan painostettiin mukaan eurooppa-
laiseen vähemmistökieliä ja vähemmistöjä
koskevaan yhteistyöhön. Euroopan neu-
vostolla on kaksi eri tarkastuselinä, joiden
avulla seurataan valtioiden menettelyä vä-
hemmistökysymyksissä. Neuvostolla on
kuitenkin rajoitetut mahdollisuudet suoraan
vaikuttaa yksittäisiin tapauksiin, – aivan
samoin kuin esim. Ruotsinsuomalaisten
keskusliitolla ja Ruotsinsuomalaisten val-
tuuskunnalla, jotka ovat ruotsinsuomalaisten
tärkeimpiä edun ajajia vähemmistöpoliittisissa
asioissa. Viimeksi mainitut voivat
kuitenkin neuvoa, kuinka voi vaikuttaa
viranomaisiin, jotka eivät noudata kansainvä-
lisiä sopimuksia. Jokaisen ruot-
sinsuomalaisen on kuitenkin itse tehtävä

aloitteita ja osoitettava tahdonlujutta, jotta
asenteet ja puutteet korjaantuisivat, sillä
Ruotsin viranomaiset ja myös enemmistö-
väestö ovat edelleenkin vastahakoisia pa-
rantamaan suomen kielen asemaa. Sitä
mukaa kuin kansainvälinen tutkimus yhä
kiistattomammin osoittaa, kuinka paljon
hyötyä kaksikielisyys tuo mukanaan, asen-
teet suomen kieltä kohtaan – ja kielellistä
monimuotoisuutta kohtaan yleensä – muut-
tavat myös koulumaailmassa. Joissakin
Ruotsin kunnissa on jo nyt nähtävissä kon-
kreettisia parannuksia.

MITEN TÄSTÄ ETEENPÄIN?

Yhteydet

Koulukysymyksissä voi ottaa yhteyttä ruot-
sinsuomalaisiin järjestöihin, esim. Ruotsin-
suomalaiseen opettajaliittoon (Sverige-
finska lärarförbundet), tai Ruotsin koulu-
viranomaisiin, esim. Kouluvirastoon (Skol-
verket). Niiltä saa tietoa kouluasioista ja
toisaalta niiden kautta voi vaikuttaa kunnan
edustajiin esikoulu-, koulu- ja lukiokysy-
myksissä. Myös Ruotsinsuomalaisten kes-
kusliitosta saa neuvoja kummallakin kie-
lellä.

Ruotsinsuomalaisten valtuuskunnalla
on myös eräänlainen valvontatehtävä. Val-
tuuskunta on puoluepoliittisesti sitoutuma-
ton yhteistyöorganisaatio, jonka tehtävänä
on seurata suomen kieleen ja ruotsin-
suomalaisten vähemmistöasemaan liitty-
vien kysymysten hoitoa.

Suomen kielellä on kansallisena vähe-
mistökielenä erityisoikeuksia, ja Ruotsi on
hyväksynyt useita kansainvälisiä lakeja,
jotka velvoittavat tarjoamaan mm. suomen

HUR GÅR JAG VIDARE?

Kontakter

Man kan kontakta olika sverigefinska organisationer eller Sverigefinska lärarförbundet, liksom Skolverket för att dels få mer information, dels kanske också utöva påtryckningar på kommunens företrädare inom förskole-, skol- och gymnasieskolans områden.

De lokala finska föreningarna och speciellt det rikstäckande Sverigefinska riksförbundet är ganska vana vid att bistå föräldrar, på finska eller svenska, med råd.

En sorts övervakningsfunktion har också Sverigefinländarnas delegation, som är en partipolitiskt obunden minoritetspolitisk organisationsform, som har till uppgift att följa upp frågor som har med finskan i Sverige och sverigefinländarnas minoritetsposition att göra.

Finska som nationellt minoritetsspråk har speciella rättigheter och Sverige har antagit flera internationella lagar, som ger ökade skyldigheter att tillhandahålla bl.a. undervisning både på och i finska. Tyvärr är inte alltid kunskaperna om detta tillräckliga bland kommunernas ansvariga politiker och tjänstemän, men utvecklingen verkar gå åt rätt håll (se Justitiedepartementets hemsida om minoritetspolitiken; <http://www.regeringen.se/sb/d/1483/a/12607>).

VEM KAN GE MIG MER RÅD?

Förutom olika handböcker och litteratur inom området (referenser ges nedan), finns

det hemsidor och organisationer att vända sig till. Även myndigheter står för en stor del av den viktiga informationen – kommunerna har en sådan informationsskyldighet och en del av dem utför också ett mycket gott arbete med detta.

SAMMANFATTANDE KONCEPT

De grundläggande frågorna och den komplexa verklighet man ställs inför som förälder när man vill satsa på barnets tvåspråkighet, går att sammanfatta i ett fåtal råd. De har visat sig vara effektiva för att uppnå tvåspråkighet och bevara minoritetsspråket så starkt att det kan föras vidare även till nästa generation. De följer nedan.

En förälder – ett språk

genom att föräldrarna använder sitt eget och starkare språk, när man längst.

Mångsidig användning

genom att använda språket mycket, i så många situationer som möjligt och med så många personer som möjligt, skapar man en god språklig utveckling och bas. Detta gäller både i tal och skrift. Mycket språkanvändning ger mer på sikt. Det berikar också språket i sin helhet.

Kontinuerlig användning och utmaning till utveckling

genom att inte släppa efter för påtryckningar om att upphöra att använda språket, skjuter man den språkliga försvagningen framåt i

kielen ja suomenkielistä opetusta. Valitettavasti monien kuntien vastuulliset poliitikot ja virkamiehet eivät ole perillä näistä velvoitteista, joskin kehitys näyttää kulkevan oikeaan suuntaan. (Katso Oikeusministeriön vähemmistöpolitiikkaa käsittelevä kotisivu, www.regeringen.se/sb/d/1483/a/12607)

KENELTÄ SAA NEUVOJA?

Alan käsikirjojen ja kirjallisuuden lisäksi neuvoja saa eri kotisivuilta ja muiltakin kuin edellä mainituilta järjestöiltä (viitteet loppusivuilla). Myös viranomaiset antavat tietoja vähemmistöasioista – kunnilla on tiedotusvelvollisuus, ja monet kunnat tiedottavat jo hyvin.

YHTEENVETO

Vanhemmat, jotka ovat päättäneet panostaa lastensa kaksikielisuuteen, joutuvat pohtimaan monia perustavia kysymyksiä, ja perheen arjesta tulee hyvin monimuotoinen. Seuraavaan luetteloon on tiivistetty muutama tehokkaaksi osoittautunut neuvo, joita noudattamalla lapsi luultavastikin omaksuu kaksikielisuuden ja säilyttää myös vähemmistökielen taidon niin vahvana, että voi siirtää kielen myös seuraavalle sukupolvelle:

Yksi vanhempi – yksi kieli

paras tulos saavutetaan, jos vanhemmat käyttävät lapsensa kanssa parhaiten hallitsemaansa kieltä.

Kielen monipuolinen käyttö

jos lapsi käyttää kieltä paljon ja kaikissa mahdollisissa tilanteissa, monien ihmisten kanssa, kieli kehittyy tasapainoisesti ja syntyy luja kielen perusta. Tämä koskee sekä puhuttua että kirjoitettua kieltä.

Jatkuva kielenkäyttö ja kehityshaasteet

kieltä ei pidä lakata käyttämästä, vaikka siihen painostettaisiin. Mitä kauemmas tulevaisuuteen lapsen kielen heikkenemisen voi siirtää, sitä pienemmäksi heikkenemisen uhka jää. Jos käytät kieltä jatkuvasti ilman taukoja, kielen kehitys varmistuu ja kielitaidosta tulee hyvä.

Pitkäjänteisyys

uutteruus tuottaa tulosta eli mitä kauemmin käyttää kieltä lapsen kanssa, sitä paremman perustan lapsi saa kielitaidolleen ja hallitsee kielen vielä aikuistuttuaankin. Mutta tähän tarvitaan saunakauhallinen suomalaisista sisua.

Lopuksi vielä tärkeä asia: Kun lapset ja vanhemmat osaavat samaa kieltä, on ilo ja hyöty molemminpuolinen, sekä ku-vaannollisesti että kirjaimellisesti!

tiden. Det ger också bättre möjligheter att utveckla språket till mer avancerade nivåer. Genom att göra detta, kan man också bygga på med mer avancerat språk, som både till innehåll och språkliga krav utmanar, vilket i sin tur utvecklar språkförmågan.

Långsiktighet

trägen vinner, eller, ju längre man håller emot krav på att sluta använda språket, desto större är sannolikheten att barnet även som vuxen har en god bas i och behärskning av språket. Men det kräver en skopa finsk sisu.

Sen kan vi lägga till en viktig faktor – det är till livslång glädje och nytta om barn och föräldrar talar samma språk, både bildligt och bokstavligen.

LITEN ORDLISTA – TERMER OM TVÅSPRÅKIGHET

additiv tvåspråkighet

när tvåspråkighet leder till positiva effekter för språkförmågan och skolframgång.

aktiv språkförmåga

kallas numera produktiv språkförmåga.

andraspråk

det andra eller flera senare språk som man lär sig senare i språkets normala användningsmiljö.

balanserat tvåspråkig

lika bra/hög kompetens på båda språken, vilket inte nödvändigtvis innebär att man har en enspråkig språkförmåga i språken.

bikulturell

förmågan att smälta in i ett förväntat kulturellt beteende i flera språkliga eller etniska grupper.

formellt inlärt språk

ett språk som man lär sig aktivt främst genom teoretisk undervisning, kallas ibland för ett, se även främmande språk.

främmande språk

språk som man lär sig främst i formell/skolmiljö.

förstaspråket

det språk som man lär sig först, ofta kallat modersmålet.

informellt inlärt språk

ett språk som man lär sig i dess användningsmiljö, även kallat för ett naturligt inlärt språk

infödd kompetens

används ibland för att särskilja talare som lärt sig språket från första början från talare som lärt sig språket senare, dvs. från andraspråks- eller främmandespråkstalare och deras språknivå (kallas ibland för nativ kompetens eller språkförmåga, efter engelskans *native speaker*, infödd talare); det handlar ofta om små detaljer i språkanvändningen, men som man har förstått är särskiljande mellan de olika talarkategorierna.

KAKSIKIELISYYSTERMEJÄ – LYHYT SANASTO

additiivinen kaksikielisyys

Kun kaksikielisyys vaikuttaa myönteisesti kielikykyyn ja koulumenestykseen.

aktiivinen kielikyky

Sanotaan nykyään produktiiviseksi kielikyvyksi.

ensikieli

Kieli, joka opitaan ensimmäisenä; kutsutaan usein äidinkieleksi.

epämuodollisesti opittu kieli

Kieli joka opitaan käyttöympäristössä, sanotaan myös luonnollisesti opituksi kieleksi.

kaksikieliset kaksisuuntamallit

Opetusmallit joiden lähtökohtana on, että useiden opetuskielten osuus jakautuu tasaisesti (engl. Dual bilingual programs/education); yleensä vähemmistöryhmää opetetaan yhdessä enemmistökielisten lasten kanssa, molempia ryhmiä molemmilla kielillä.

kaksikieliset yhteiskunnat

Kahden kielen tehtävänjako yhteiskunnan tasolla.

kaksikieliset yksilöt

Yksilötason kaksikielisyys.

kaksikulttuurinen

Yksilön kyky sulautua ainakin kahteen kielelliseen, etniseen ja kulttuuriseen käyttäytymiseen.

kieellinen kompetenssi

Kielellinen kyky, joka yleensä jaetaan osakompetensseihin, kykyihin lukea, kirjoittaa, puhua ja ymmärtää kieliään.

kieellinen lahjakkuus

Joillakin katsotaan olevan erityinen kyky oppia kieltä ponnistelematta; heidän katsotaan olevan epätavallisen lahjakkaita kielellisesti.

kieellinen tietoisuus

Tieto kielten rakentumis- ja toimintatavoista, tieto puhtaasti kielellisistä ominaisuuksista ja kielestä sosiaalisena ilmiönä; käytetään myös nimitystä metalingvistinen tietoisuus (engl. metalinguistic

hemspråk

användes tidigare för det språk som talades i hemmet;
hemspråksreformen från 1975 skulle stödja just hemspråket i skolans värld; h.
byttes 1997 ut som begrepp mot *modersmål* i svenska skoldokument.

kodväxling

växlingar i en och samma talares tal mellan olika språk, i samma mening eller som det i tal kallas, samma taltur; ofta används respektive språks idiomatiska uttal.

kognitiv mognad, kunskap

som rör kunskap, tänkande, intellekt och problemlösande.

lingua franca

gemensamt språk mellan olika språkgemenskaper, t.ex. engelska i våra dagar; ibland används numera också det engelska *language of wider communication*, för att referera till ett sådant språk.

modersmål

ofta förstaspråket, m. kan dock definieras efter flera kriterier

mångkulturellt samhälle

ett samhälle som accepterar och främjar existensen av flera typer av kulturella förhållningssätt, ofta med koppling till olika etniska grupper.

naturligt inlärt språk

språk inlärt informellt, i dess användningsmiljö.

officiellt språk

språk som lagstiftningsvägen har fått en officiell status, ofta samhällsbärande språk, t.ex. finska i Finland, franska i Frankrike, franska, italienska, rätoromanska och tyska i Schweiz.

passiv språkförmåga

kallas numera receptiv språkförmåga.

pragmatiska drag i språket

inte bara det rent språkliga, utan också aspekter på språkanvändning som har att göra med vad man förväntas göra när (i vilken situation) och med vem för att uppnå något specifikt.

awareness).

kielen oppiminen

Ensimmäisen, toisen tai vieraan kielen oppiminen; koskee myös kielen ei-verbaalisia osia.

kielen unohtaminen

Jos kieltä ei käytetä, osia siitä alkaa unohtua; myöhemmässä vaiheessa sanasto, kielioppi ja muut kielen osat saattavat painua niin pahasti unohduksiin, ettei kieltä enää pysty käyttämään (egl. language attrition).

kognitiivinen kypsyys, tieto

Tietoa, ajattelua, älyä ja ongelmanratkaisua koskeva kypsyys.

koodinvaihto

Puhujan kieli vaihtuu samassa ilmauksessa tai puheenvuorossa. Koodinvaihdossa käytetään yleensä kutakin kieltä luonnollisesti, idiomaattisesti äännettynä.

kotikielen reformi

Säädettiin vuonna 1975 tukemaan kotikielen asemaa koulussa; vuonna 1997 nimitys vaihdettiin Ruotsin koulua koskevissa asiakirjoissa äidinkieleksi.

kotikieli

Nimitystä kotikieli käytettiin aikaisemmin kotona käytettävästä (äidin)kielestä, kun se ei ollut ruotsi.

lingua franca

Eri kieliyhteisöjen yhteinen kieli, nykyään esim. englantia; nykyään englantia käytetään joskus myös englanninkielistä ilmausta language of wider communication viitattaessa juuri tällaiseen kieleen.

luonnollisesti opittu kieli

Epämuodollisesti opittu kieli käyttöympäristössään.

monikulttuurinen yhteiskunta

Yhteiskunta joka hyväksyy monen tyyppisten kulttuuristen, yleensä erilaisten etnisten ryhmien käyttäytymistapojen olemassaolon ja edistää niitä.

muodollisesti opittu kieli

Kieli joka opitaan pääasiassa teoreettisen opetuksen kautta, ks. myös vieras kieli.

produktiv språkförmåga

kallades förr aktiv språkförmåga.

receptiv språkförmåga

kallades förr för passiv språkförmåga.

simultan/samtidig tvåspråkighet

man lär sig två eller flera språk parallellt från första början.

språkglömska

om man inte använder ett språk börjar man glömma bort delar av det, och i ett senare skede kan det påverka behärsknningen av ordförråd, grammatik och andra språkliga drag så allvarligt, att man inte längre förmår använda det.

språkinläring

inläring av förstaspråk, andraspråk eller främmande språk; gäller inte bara den rent lingvistiska delen, utan även språkets icke-verbala delar.

språklig begåvning

vissa talare anses besitta en speciell förmåga att lära sig språk utan ansträngning, att besitta en ovanlig språklig begåvning.

språklig kompetens

språklig förmåga, ofta indelat i delkompetenserna läsa, skriva, tala och förstå på sina språk.

språklig medvetenhet

insikter i hur språk är uppbyggda och hur de fungerar, både ur rent språklig synvinkel och hur de kan fungera socialt; kallas också för (metalingvistisk) medvetenhet (eng. *metalinguistic awareness*).

subtraktiv tvåspråkighet

motsatsen till additiv språkfärdighet; anses kunna utvecklas när omgivningen och talaren har en negativ hållning till förstaspråket, ofta hos minoritetstalare eller andraspråksinlärare; det andra språket lärs in på bekostnad av utveckling av förstaspråket.

successiv språkinläring

ett språks grunder lärs in först, senare lär man in ytterligare språk.

passiivinen kielikyky

Sanotaan nykyään reseptiiviseksi kielikyvyksi.

pragmaattiset piirteet

Eivät puhtaasti kielellisiä piirteitä; tieto siitä mitä ja milloin ja kenen kanssa ryhmän jäsenen on kussakin tilanteessa tehtävä, jotta tilanne johtaisi toivottuun tulokseen.

produktiivinen kielikyky

Sanottiin aikaisemmin aktiiviseksi kielikyvyksi.

reseptiivinen kielikyky

Sanottiin aikaisemmin passiiviseksi kielikyvyksi.

simultaaninen/samanaikainen kaksikielisyys

Kaksi tai useampia kieliä opitaan rinnakkain ensimmäisinä kielinä.

subtraktiivinen kaksikielisyys

Additiivisen kaksikielisuuden vastakohta; subtraktiivinen kaksikielisyys saattaa kehittyä, jos ympäristö tai kaksikielinen henkilö itse asennoituu kielteisesti henkilön ensimmäiseen kieleen, esiintyy usein vähemmistökielen puhujilla tai toisen kielen oppijoilla; toinen kieli opitaan ensimmäisen kielen kehityksen kustannuksella.

syntyperäisen kielitaito, natiivi kielitaito

Käytetään joskus erottamaan kyseistä kieltä ensimmäisenä kielenään omaksuneet niistä, jotka ovat omaksuneet kielen myöhemmin, siis kielen toisena tai vieraana kielenä oppineista.

Englanniksi *native speaker*. Erot eri ryhmiin kuuluvien kielitaidossa ovat yleensä pieniä yksityiskohtia, mutta niitä pidetään eri puhujaryhmiä ratkaisevasti erottavina.

tasapainoinen kaksikielisyys

Molempien kielten taito on yhtä hyvä, mikä ei merkitse, että näiden kielten taito olisi samanlainen kuin yksikielisen kielitaito.

toinen kieli

Toinen kieli tai toiset kielet joka/jotka opitaan myöhemmin kuin ensimmäinen kieli kielen normaalissa käyttöympäristössä.

vähittäinen kielenoppiminen

Yhden kielen perusteet opitaan ensin, sitten

tvåspråkiga individer

tvåspråkighet på individnivå.

tvåspråkiga samhällen

tvåspråkig funktionsfördelning på samhällsnivå.

tvåspråkiga tvåvägsmodeller

undervisningsmodeller som utgår ifrån en jämlik fördelning av flera undervisningsspråk (dual bilingual programs/education); ofta undervisas en minoritetsgrupp tillsammans med barn från en språklig majoritetsgrupp, båda grupperna undervisas på båda språken.

kuvaan tulee mukaan muita kieliä.

vieras kieli

Kieli joka opitaan pääasiassa muodollisen opetuksen kautta koulussa.

virallinen kieli

Kieli joka on lainsäädännöllisesti saanut virallisen statuksen, yleensä yhteiskuntaa ylläpitävä kieli, esim. suomi ja ruotsi Suomessa, ranska Ranskassa, ranska, italia, retoromania ja saksa Sveitsissä.

äidinkieli

Yleensä ensimmäinen kieli; voidaan kuitenkin määritellä monen muunkin kriteerin mukaan.

Tvåspråkighetsskrifter för information och praktiskt bruk *Kaksikielisyysjulkaisuja tiedon hankintaan ja käyttöön*

- Eichhorn, Maila & Helttunen, Anne (toim.) 2005. *Kotimaana suomen kieli. Näkökulmia kielen säilymiseen ja kehittymiseen ulkomailla*. Äidinkielen opettajain liitto. Helsinki.
- Folktinget 2005. *Päivää – God dag. Ge ditt barn en gåva – Anna lapsellesi lahja*. Helsingfors. www.folktinget.fi
- Kielitaito on rikkautta! Att kunna språk är en rikedom!* 2002. Sverigefinska riksförbundet, Stockholm.
- Tandefelt, Marika (2003). *Tänk om... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*. Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland. Helsingfors. (ISBN 952-5446-01-8). Webbversionen som två pdf-filer (2003, ISBN 952-5446-04-2) och som html (2005, ISBN 952-5446-15-8).
- Två språk eller flera? Kaksi tai useampia kieliä?* 2002. Råd till flerspråkiga familjer/ Neuvoja monikielisyysperheille. Skolverket & Språkforskningsinstitutet i Rinkeby.
- Start för en offensiv samisk språkpolitik*, 2005. Handlingsprogram. www.sametinget.se

Andra referenser, böcker

Muita lähteitä, kirjoja

- Arnberg, Lenore 1988. *Så blir barn tvåspråkiga*. Stockholm: Wahlström & Widstrand. (På finska: Arnberg, Lenore *Tavoitteena kaksikielisyys*, resp. Arnberg, Lenore Uppdaterad version redigerad av Camilla György-Ullholm, 2003.)
- Axelsson, Monica 1999. Skolframgång utan språktillgång – är det möjligt? Språk och makt i den mångkulturella skolan. I: *Ordets makt och tankens frihet*, 67-76. Humanistdagarna vid Uppsala universitet 1999. ISBN 91-506-1384-7.
- Axelsson, Monica 2004. *Att komma till tals. Flerspråkiga barn i förskolan*. Myndigheten för skolutveckling, resp. Liber Distribution, Stockholm.
- Axelsson, Monica, Lennartson-Hokkanen, Ingrid & Sellgren, Mariana 2002. *Den röda tråden. Utvärdering av Stockholms stads storstadssatsning – språkutveckling och skolresultat*. Språkforskningsinstitutet i Rinkeby.
- Baker, Colin 1996. *Barnets väg till tvåspråkighet: råd till föräldrar och lärare i förskola och grundskola*. Uppsala: Påfågeln.
- Börestam, Ulla & Huss, Leena 2001. *Språkliga möten. Tvåspråkighet och kontaktlingvistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Harding, E. & Riley, P. 1993. *Den tvåspråkiga familjen. En handbok i tvåspråkighet*. Uppsala: Påfågeln.

- Crystal, David 2000. *Language death*. Oxford: Oxford University Press.
- Cummins, Jim 1996. *Negotiating identities*. California: CAFE.
- Freeman, Rebecca D. 1998. *Bilingual Education and Social Change*. Bilingual education and bilingualism, 14. Clevedon, Philadelphia, Toronto, Sydney & Johannesburg: Multilingual Matters Ltd.
- Hakuta, Kenji 1986. *Mirror of language*. New York: Basic Books Inc..
- Hill, Margreth 1996. *Invandrarbarns möjligheter*. Rapporter från institutionen för pedagogik, nr 1996:05. Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet.
- Huss, Leena 1991. *Simultan tvåspråkighet i svensk-finsk kontext*. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica Upsaliensia, 21. Uppsala.
- Huss, Leena & Lindgren, Anna-Riitta (red.) 2005. *Rätten till eget språk. Språklig emancipation i Finland och Sverige*. Centrum för multietnisk forskning, Uppsala universitet.
- Hyltenstam, Kenneth & Tuomela, Veli 1996. Hemspråksundervisningen. I: Hyltenstam, K. (red.), *Tvåspråkighet med förhinder*, 9-109. Lund: Studentlitteratur.
- Hyltenstam, Kenneth (red.) 1999. *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsperspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Hyltenstam, Kenneth & Stroud, Christopher 1991. *Språkbyte och språkbevarande*. Lund: Studentlitteratur.
- Lightbown, Patsy M. & Spada, Nina 1999. *How languages are learned*. Revised, second edition. Oxford Handbooks for Language Teachers. Oxford: Oxford University Press.
- Lindberg, Inger 2002. Myter om tvåspråkighet. *Språkvård* 4/2002, 22-28.
- Otterup, Tore 2005. "Jag känner mig begåvad bara". *Om flerspråkighet och identitetskonstruktion bland ungdomar i ett multietniskt förortsområde*. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap, 2. Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Rönholm, Raimo 1999. *Identiteetin lähteillä. Kulttuurijuuret minuuden ja opiskelun osana*. Annales Universitatis Turkuensis. Series C, Tom. 152. Turun Yliopisto, Turku.
- Salameh, Eva-Kristina (under utgivning). Vad innebär en flerspråkig utveckling hos förskolebarnet för läsutvecklingen? Utkommer i volymen *Modersmål och andra mål*, Finskt språk- och kulturcentrum, Mälardalens högskola.
- Skutnabb-Kangas, Tove 1981. *Tvåspråkighet*. Lund: Studentlitteratur.
- Vuorenkoski, Lauri 2000. *Childhood between two countries*. Oulun yliopisto.

Hemsidor

Kotisivuja

<http://user.tninet.se/~nzj614p/>
Sverigefinska lärarförbundet
Ruotsinsuomalainen opettajaliitto

www.erk.se
Sverigefinska Skolan i Eskilstuna
Eskilstunan ruotsinsuomalainen koulu
(Hemsidan innehåller andra viktiga adresser.)
(Kotisivu sisältää muita tärkeitä osoitteita.)

www.sverigefinska.spraknamnden.se
Sverigefinska språknämnden
Ruotsinsuomalainen kielilautakunta

www.kotus.fi
Forskningscentralen för de inhemska språken
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus
– kielipoliittinen ohjelma /kotus/
– tänk om... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland. /svenska/publikationer/tank_om/handlingsprogram.html

www.finlandsinstitutet.se/koulutus.html
Finlandsinstitutet
Suomen instituutti

<http://modersmal.skolutveckling.se/finska/index.html>
Myndigheten för Skolutveckling: Tema modersmål
Koulunkehittämisvirasto: Teemana äidinkieli

www.regeringen.se/sb/d/1483/a/12607
Regeringen: minoriteter
Hallitus: vähemmistöt

www.sverigefinne.nu
Sverigefinländarnas delegation
Ruotsinsuomalaisten delegaatio

www.rskl.se

*Sverigefinska riksförbundet
Ruotsinsuomalaisten keskusliitto*

www.lhs.se/sfi

*Lärarhögskolan i Stockholm: Svenska som andraspråk
Tukholman opettajakorkeakoulu: Ruotsi toisena kielenä*

http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/

ListeTraites.asp?PO=SWE&MA=999&SI=2&DF=&CM=3&CL=ENG

Council of Europe: Konventionstexter som rör de nationella minoriteterna i Sverige

Euroopan Neuvosto: Kansallisia vähemmistöjä koskevat sopimukset

www.nabe.org

*Nationella föreningen för tvåspråkig undervisning, USA
USA:n kansallinen kaksikielisen opetuksen järjestö*

www.bilingualeducation.org

*Tvåspråkig undervisning i USA
Kaksikielinen opetus USA:ssa*

www.languageplanning.com

För dem som kan läsa bl.a. engelska, men även något av de inblandade språken, har språknämnderna för frisiska, skotsk gaeliska, walesiska, galiciska, gaeliska (iriska), baskiska, katalanska och finlandssvenska öppnat en hemsida som har både praktisk information för familjer och information om tvåspråkighet, språkplanering, språkpolitik osv.

Niitä varten, jotka osaavat englantia tai jotakin muuta kyseessä olevaa kieltä, on avattu friisin, Skotlannin gaelin, walesin, galician, gaelin (iirin), baskin ja katalaanin kielten sekä Suomenruotsalaisen kielilautakunnan kotisivut, joilla on perheille tarkoitettua informaatiota sekä tietoa kaksikielisyydestä, kielensuunnittelusta, kielipolitiikasta jne.

Språklandet

Språket kan vara ett land, som man lever i. Man kan leka i det, trivas i det men också bara njuta av landskapet, kanske av dunkla och mjukmossiga skogar eller en solnedgång i skärgården.

Det kan vara ett lyckoland, det kan vara en syrenberså i mormors trädgård, men också en okänd, oändlig och snårig skog. Det kan vara din barndoms hemstad.

Man kan arbeta i det landet, men också bara vara, ensam eller tillsammans med andra.

En del har fått lyckan att kunna växa i två länder. Man har två egna länder, man kan vara tvåländare.

Och den som känner sina länder utan och innan, har sagoland att vara i.

(Jarmo Lainio)

Kielimaa

Kieli voi olla maa, jossa elää. Siinä maassa voi leikkiä, viihtyä ja nauttia maisemista, jylhistä vaaroista tai mereen laskevasta auringosta.

Se voi olla onnen maa, se voi olla isoäidin mansikkamaa, tai vaikka synkkä mutta mustikkainen risumetsä. Se voi olla meluisa mutta tuttu kotikaupunki.

Siinä maassa voi tehdä työtä, mutta myös vain olla, yksin tai yhdessä muitten kanssa.

Joillekuille on suotu mahdollisuus kasvaa kahdessa maassa. Voi olla kotonaan molemmissa, olla kaksimaalainen.

Ja jos ne maat tuntee hyvin, ne voivat olla satumaita.

(Jarmo Lainio)

**Rapporter från Finskt språk- och kulturcentrum, 4
Suomen kielen ja kulttuurin keskuksen raportteja, 4**

1. Jarmo Lainio (red.): Gammalt och nytt om sverigefinnar och finskt i Sverige, 2004
2. Eric De Geer: Den finska närvaron i Mälardalen, 2004
3. Hanna Lappalainen: Språklig variation och interaktion, 2005
4. Jarmo Lainio: Barn kan bli tvåspråkiga vuxna/Lapsista voi tulla kaksikielisiä aikuisia, 2006

ISSN 1652-5485
ISBN 91-975201-3-6

MÄLARDALENS HÖGSKOLA

Finskt språk- och kulturcentrum
Suomen kielen ja kulttuurin keskus